

**vakblad voor
informatieprofessionals**

Samen centraal
Gesprek met twee
archiefdirecteuren

**Collection Wall
TU Delft Library**
Geïnspireerd verder
zoeken (en vinden)

In de uitverkoop
Het verhaal achter
Leidse dissertaties,
gered van de dood

BIM versus IHH
Begrip informatie-
management in
de spotlights

2024 | 08

AI IN DE PRAKTIJK

**'TOOLS WORDEN
PERSOONLIJKER,
MAAR KRITISCHE BLIK
BLIJFT NODIG'**

COLOFON

IP is met zijn hybride magazine (digitaal en papier), website, nieuwsbrief, events, podcast en socials het platform voor de informatieprofessional van vandaag en morgen.

ISSN: 1385-5328

IP is een uitgave (28ste jaargang) van Uitgeverij IP
Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg
tel. 06-223 75 75 9
www.informatieprofessional.nl

redactieadres

IP, Charlotte van Pallandtlaan 18,
2772 TR Voorburg,
tel. 06-223 75 75 9,
e-mail redactie@informatie-
professional.nl

hoofd- en eindredactie

Cindy Lammers

vormgeving

Eric van den Berg,
egfvdberg@upcmail.nl
Tom van Staveren,
graphicisland@upcmail.nl

redactionele medewerking aan het blad en aan informatieprofessional.nl

Simon Been, Wouter Bronsgeest,
Jos Damen, Anne van den
Dool, Rob Feenstra, Esther van
Gelder, Maarten Hafkamp, Frank
Huysmans, Leen Liefsoens, Rob
van Outvorst, Ronald Siecker

abonnementen

Voor abonnementsprijzen
en andere informatie zie
Informatieprofessional.nl

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren:
Luciène Paap, e-mail
l.paap@bureauvanvliet.com,
tel. 023-571 47 45. Zie voor een
overzicht van de mogelijkheden
en de mediakaart ook
informatieprofessional.nl

Het verlenen van toestemming
tot publicatie in dit tijdschrift
strekt zich tevens uit tot het
in enigerlei vorm elektronisch
beschikbaar stellen.

INHOUD

10

Gedeelde geschiedenis

Sinds deze zomer is zowel bij de Groninger Archieven als het Gelders Archief een nieuwe directeur aangetreden. Roomyla Choenni en Petra Links hebben beiden ambitieuze plannen die 'niet alleen hun eigen organisatie maar ook het archiefveld als geheel verder kunnen brengen'. Ze vertellen erover in een dubbelinterview.

14

AI in het informatiedomein (11)

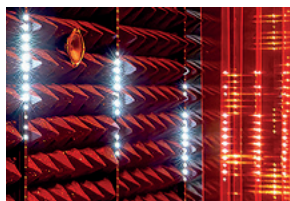
Wat is de impact van AI op het informatiedomein? In een reeks artikelen wordt ingegaan op veranderingen in de organisatieprocessen, de informatieprofessie en het persoonlijke informatiewerk ten gevolge van AI. In deze IP het elfde deel, met leringen uit een persoonlijke AI-ontdekkingsreis en raakvlakken daarvan met de informatieprofessie.

20

Oude wetenschap for sale

Eerst zou de Universiteitsbibliotheek Leiden zomaar 400.000 dissertaties weggooien, inclusief een aantal pareltjes. Na enige actie achter de schermen werd toch anders besloten, of beter: internetmiljonair Brewster Kahle van Internet Archive nam de proefschriften over. Jos Damen belicht de achtergronden van deze bijzondere actie.

RUBRIEKEN

04

Data in beeld

Echo Chamber

07

News Facts

Nieuwswaardige
feiten

09

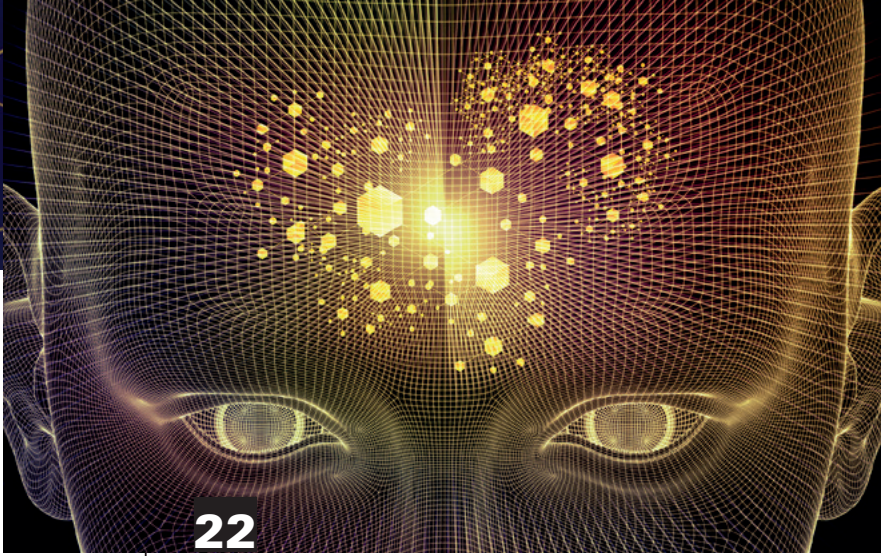
IP Lingo

Brazilian
marketing

25

Column Frank Huysmans

Ontslakken

22

Dromend algoritme

Een goede manier om een beeld te krijgen van de huidige (staat van) AI, is om de werking ervan te vergelijken met ons menselijke brein, stelt arts en (neuro)bioloog Ronald Siecker. Dan valt een ding op: het lijkt sterk op hoe dromen werkt. In beide gevallen wordt bronmateriaal gebruikt waaruit nieuwe composities ontstaan.

26

Collection Wall

Metershoge boekenkasten, passen die nog wel in onze huidige informatiesamenleving? Bij de TU Delft wordt het antwoord op die vraag onderzocht binnen de Collection Wall: een digitale verrijking van de iconische blauwe kastenwand in de universiteitsbibliotheek, die 'moet inspireren tot verder zoeken'.

30

Informatiemanagement

Het begrip informatiemanagement wordt in de praktijk vaak op verschillende manieren ingevuld. Zo kan het gaan over businessinformatiemanagement (BIM), maar ook over informatiehuishouding (IHH), ofwel informatiedienstverlening. Dit kan leiden tot verwarring en dat is jammer, meent Frank van Outvorst.

38

KB Onderzoekskroniek

Van plantenboek tot digitaal onderzoek

39

Gespot

Klimmend naar kennis

41

Van de KNVI

Beroepsverenigingsnieuws

42

Lifehacking

Tweek je besturings-systeem

INFORMATIE-SANDWICH

Elke editie valt er op deze plek wel iets te melden over de invloed van sociale media. Hoe die bijdragen aan desinformatie en zelfs democratie-ontwrichtend kunnen zijn. Kijk naar de Amerikaanse verkiezingen, naar hoe Musk bij Trump op schoot zit – en andersom. Of wat dichterbij huis, waar filmpjes uit allerlei hoeken selectief worden gebruikt als bron (Schoof c.s.) om meteen vergaande conclusies te trekken. Met de blonde fluisteraar als grootverbruiker van afvoerputje X. Vergeet daarbij ook TikTok niet. Er was een interessant item bij talkshow Eva hoe dit bij jongeren populaire platform bijdraagt aan het verspreiden van medische desinformatie. Pubers en twintigers worden er door influencers enthousiast gemaakt voor allerlei 'gezondheids- en lifestyleproducten'. Diëten, vitaminepillen, natuurlijke anticonceptie ... Antoinette Hertsenberg zat aan tafel, Radar had een onderzoekje gedaan naar medisch ingestoken filmpjes op TikTok en daarvan bleek 40 procent desinformatie te bevatten. Ze liet er een zien: een jonge man die in zijn aanprijzingsrelaas het woord 'immuun' zo vaak laat vallen dat ik ervan in de lach schoot, maar helaas doen de kijkende kids dat niet. Die nemen dit soort types bloedserieus. En gebruiken TikTok als zoekmachine, vertelde ze, dus tja. Er volgde nog een filmpje van een *youngish* man – overdreven getrainde armen, gestoken in een wit hemdje(?) – die serieus vertelt over het 'managen van jouw cyclus'. Waar het veelal misgaat met dit soort filmpjes, is dat onjuiste informatie slim tussen *juiste* is verpakt. Kortom, gesandwich. Waardoor je aan het eind ervan denkt: doe mij maar zo'n potje.

REDACTIONEEL | Cindy Lammers

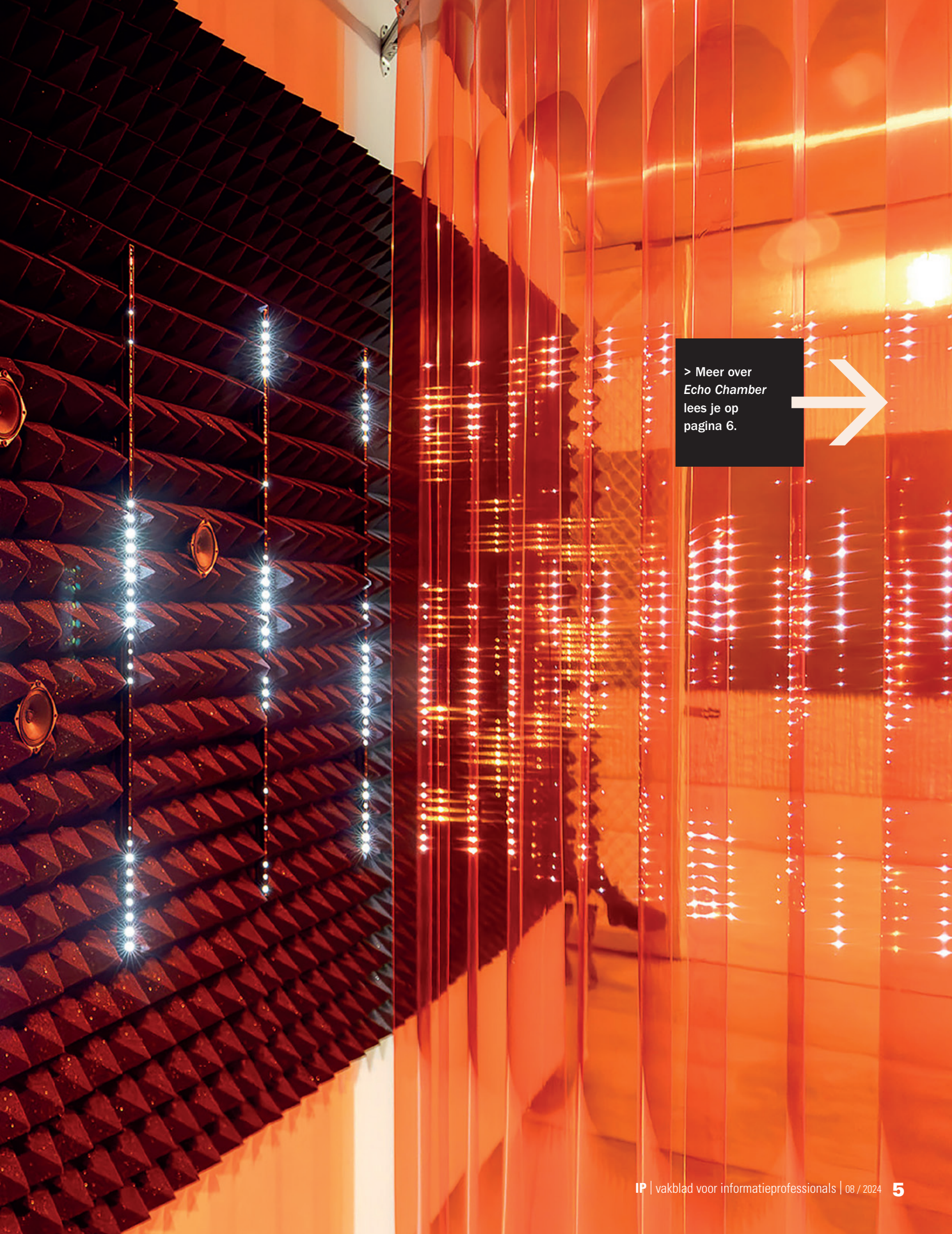
Wat te doen? Verbieden? (Nee, vrijheid van meningsuiting). Modereren door het platform zelf? (Vergeet het maar, gebeurt toch niet). Inlichten, voorlichten, mediawijs maken? Het lijkt voorlopig de beste oplossing. <

ECHO CHAMBER

Het woord echokamer bestond al voordat er sociale media waren, alleen werd het toen vooral gebezigd in letterlijke zin: iets met 'galmkamer' en geluidsabsorptie, of 'een kamer waarin echoscopieën worden gemaakt'. Nu kennen we de term in relatie tot de 'sociale bubbel', een plek waar we onze opvattingen door gelijkgestemden bevestigd zien. Leuk en ook wel lekker rustig soms, maar niet handig en verantwoord. Immers, als we samen willen leven, zullen we elkaar moeten (leren) begrijpen en accepteren, en zullen we naar elkaar moeten luisteren. *Outside the bubble* dus. Deur open. Geen eenzijdige info, maar openstaan voor verschillende kanten van een verhaal. Tijdens de jaarlijkse Cornell Council for the Arts-tentoonstelling in New York legde het designduo post- dit thema mooi bloot met zijn interactieve, AI-gestuurde installatie Echo Chamber. <

Foto's Anson Wigner

> Meer over
Echo Chamber
lees je op
pagina 6.

Vervolg
van
pagina
4-5.

PLEIDOOI VOOR 'OPEN DEUREN' EN DEBAT

Echo Chamber is een interactieve installatie gemaakt voor de Cornell Council for the Arts-tentoonstelling van 2024, waarin het thema 'Freedom of Expression' wordt onderzocht, en specifiek: het fenomeen echokamers of filterbubbels.

Elk jaar kunnen zo'n vijftien tot twintig studenten en docenten meedingen naar een gesubsidieerde plek in de tentoonstelling van Cornell Council for the Arts (CCA), gelegen op de campus van Cornell University in Ithaca, New York. CCA is een universiteitsbrede culturele organisatie die een platform biedt voor de creatie van en het publieke debat over de he-

dendaagse kunst op de campus. Dit jaar was het thema 'Freedom of Expression'. Twee designers (Emma Silverblatt en Ryan Whitby) onder de naam post- gaven dit vorm met hun interactieve installatie Echo Chamber.

AI-gegenereerd

De installatie bestaat uit een drie meter hoge aluminium cabine, om-

geven door rode vinyl strookgordijnen. In de cabine krijgen de deelnemers prompts voorgeschoteld die controversiële standpunten aanmoedigen, waarop zij moeten reageren. Daarbij wordt gebruikgemaakt van OpenAI's Whisper voor spraakherkenning en van een aangepast GPT-model om de opgenomen meningen van de deelnemers om te zetten in gewijzigde, maar toch gerelateerde, uitspraken. Vervolgens krijgen ze deze veranderde uitspraken teruggestuurd via acht luidsprekers die zijn aangesloten op piramidevormig akoestisch schuim. Hierdoor ontstaat een geïmagineerd geluidslandschap van door AI gegenereerde stemmen. 'De gespreide weergave via de luidsprekers, elk met verschillende volumes en tonen, omhult de deelnemers in een vervormde weerspiegeling van hun eigen voor-

den, waardoor de ervaring wordt gesimuleerd alsof zij zich in een echokamer bevinden', aldus post-. De verlichting die in het schuim is ingebed, reageert dynamisch en versterkt de golfvorm van de stemmen, wat de deelnemers dieper de ervaring in moet trekken. Af en toe wordt de illusie doorbroken met kleine foutjes of inconsistenties in de reacties van de AI, ter herinnering aan de kunstmatige aard van de interactie.

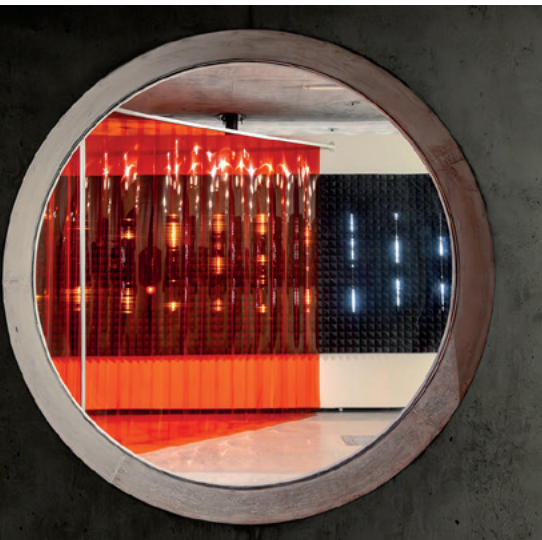
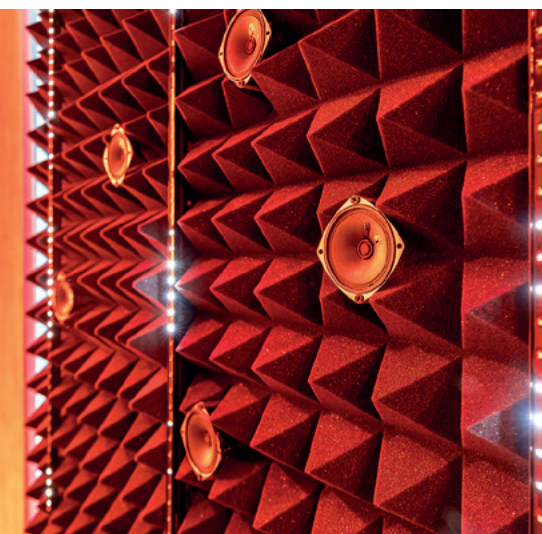
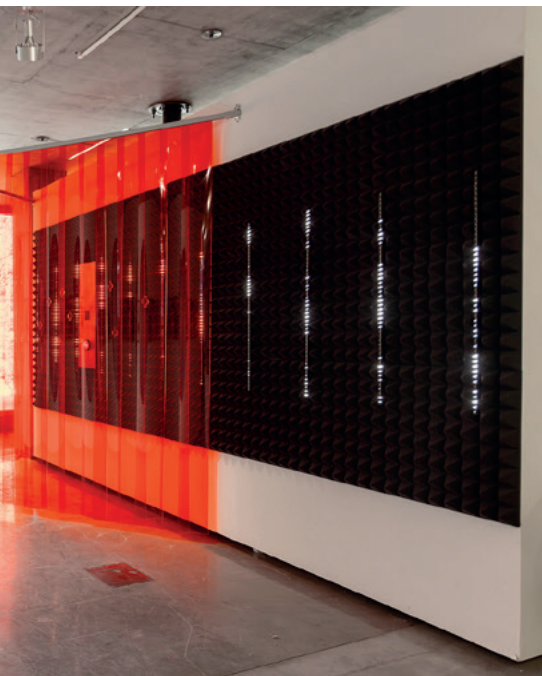
Open en respectvolle dialoog

De installatie is een vorm van kritiek op het hedendaagse communicatielandschap aan de hand van een zintuiglijke omgeving die het fenomeen echokamers visualiseert; filterbubbels waarin ideeën en meningen vaak zonder uitdaging of tegenstand worden teruggekaatst, verklaren de makers. 'We willen hiermee het belang benadrukken van ruimtes waar debat kan plaatsvinden, en van de rol van de universiteit bij het bevorderen van omgevingen die een open en respectvolle dialoog tussen verschillende gezichtspunten aanmoedigen.'

> cca.cornell.edu

> post-operations.com

ANNA VAN 'T VEER WINT

LEO WAAIJERS OPEN SCIENCE AWARD 2024

De Leo Waaijers Open Science Award 2024 van UKB is gewonnen door Anna van 't Veer. De prijs werd vorige maand tijdens het Open Science Festival in Maastricht uitgereikt door Jessica Waaijers, de dochter van Leo.

Anna van 't Veer is als onderzoeker, docent en communitymanager gefocust op open and responsible scholarship, oprichter van de Leiden Open Science (OS)-gemeenschap en actief als voorzitter van het bestuur van het landelijke netwerk van OS-gemeenschappen (OSC-NL). Volgens de jury is Van 't Veer sinds haar promotie

een pleitbezorger van open science en heeft ze zich gedurende haar hele carrière, zowel binnen als buiten haar vakgebied, persoonlijk hiervoor ingezet. 'Met haar toewijding en moed weet ze velen te mobiliseren en te activeren. Daarmee treedt ze werkelijk in de voetsporen van Leo Waaijers.'

Transparante resultaten

Tijdens de prijsuitreiking werden de andere twee genomineerden ook in het zonnetje gezet. Pavlo Baziliskyy, onderzoeker op het gebied van automotive research, heeft verschillende citizen-scienceprojecten uitgevoerd met duizenden deelnemers. 'We hechten er veel waarde aan dat burgers worden betrokken bij wetenschappelijk onderzoek. Pavlo's werk is gedurfd en vernieuwend, en we hopen dat hij veel andere onderzoekers binnen en buiten zijn vakgebied

zal inspireren', aldus de jury.

De derde genomineerde was het team van de CWTS Leiden Ranking Open Edition. 'We waarderen de eerste editie van de Leiden Ranking Open Edition, gebaseerd op open data', stelt de jury. 'Dit is vooral belangrijk omdat het de eerste stap is naar verder gebruik van open data voor alle activiteiten

van het Centre for Science and Technology Studies (CWTS) op het gebied van bibliometrie. De jury wil graag de argumenten van CWTS hiervoor onderstrepen: het gebruik van open data maakt de resultaten transparant en zorgt voor een gelijk speelveld voor onderzoekers in landen die geen toegang hebben tot dure commerciële databases.'

Leo Waaijers Open Science Award 2025

Aan het eind van de prijsuitreiking kondigde UKB-voorzitter Hilde van Wijngaarden aan dat er ook in 2025 een Leo Waaijers Open Science Award zal worden uitgereikt. Ze riep de aanwezigen op om alvast na te denken over mogelijke kandidaten.

> Het volledige juryrapport lees je hier: ukb.nl/wp-content/uploads/2024/10/Jury-report-2024-Leo-Waaijers-Open-Science-Award.pdf.

Anna van 't Veer

Meer nieuws vind je op informatieprofessional.nl en in de nieuwsbrief van IP.

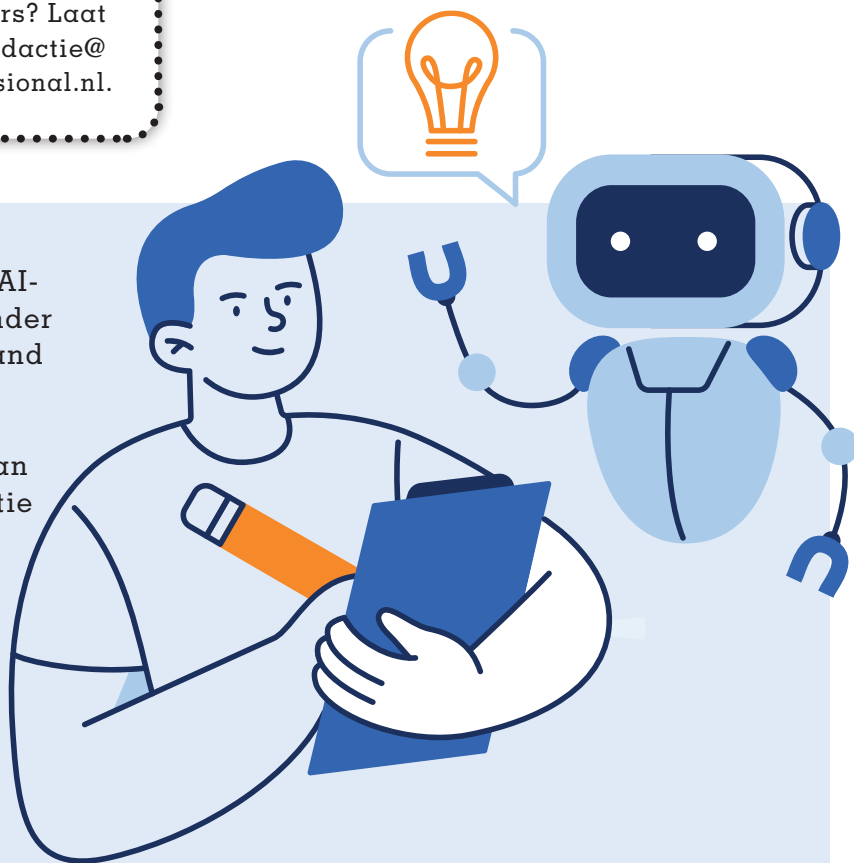
Heb je nieuws te melden, een trend gespot of een tip die je graag wilt delen met collega-IP'ers? Laat het weten via redactie@informatieprofessional.nl.

SAVE THE DATE: DERTIENDE VOGIN-IP-LEZING OP 27 MAART 2025

De organisatie van de VOGIN-IP-lezing heeft een nieuwe datum geprikt voor de volgende editie: donderdag 27 maart 2025. Meer informatie over de invulling van het programma en aanverwante zaken kun je volgen op de websites van de VOGIN-IP-lezing (vogin-ip-lezing.net) en IP (informatieprofessional.nl) en op hun socialemediakanalen. De VOGIN-IP-lezing op 27 maart zal de dertiende editie zijn van het gezamenlijke evenement van Stichting VOGIN en vakblad IP. De vorige editie vond plaats op 18 april dit jaar. Een verslag van enkele lezingen vind je terug in de laatste IP #4 en IP #5. <

De gender- en leeftijds kloof in AI-vaardigheden onder werkend Nederland wordt steeds groter. Volgens een onderzoek van uitzendorganisatie Randstad geeft driekwart van de mannen aan AI-vaardigheden te hebben, tegenover slechts een kwart van de vrouwen.

RANDSTAD: GROTE KLOOF IN AI-VAARDIGHEDEN WERKEND NEDERLAND

Het rapport toont ook aan dat jongere werknemers AI snel omarmen (48%) in hun functies, en dat ouderen (21%) achterblijven. Het onderzoek is gebaseerd op de gegevens van twaalfduizend medewerkers wereldwijd, waaronder achthonderd uit Nederland. Volgens gedragswetenschapper Oscar van Mourik van Randstad zou de kloof niet zo groot moeten zijn. 'De vraag naar AI-vaardigheden groeit snel, waardoor er op

de werkvloer een duidelijke selectie plaatsheeft van medewerkers die wel of niet meekunnen in deze ontwikkeling. AI dreigt daardoor de gelijkheid op de arbeidsmarkt te ondermijnen. Gelijkaardige toegang tot AI-vaardigheden en de toepassing ervan op het werk is essentieel.'

Tekorten in sectoren

Gezien de krapte op de arbeidsmarkt moeten de AI-vaardigheden van werknemers up-to-date wor-

den gehouden om de inzetbaarheid te stimuleren, zegt Van Mourik. 'Vertraging in actie leidt tot grotere tekorten in sectoren zoals zorg, techniek en onderwijs.' Eerder onderzoek toonde aan dat generatieverschillen steeds vaker leiden tot spanningen op de werkvloer. 'Het is daarom cruciaal om AI-vaardigheden over generaties heen op peil te houden, zodat polarisatie op de werkvloer rondom de integratie van nieuwe technologieën wordt voorkomen.' <

HEADLINES

- >> **Bibliotheek Helmond-Peel is de Beste Bibliotheek van Nederland 2024**
- >> **Pointer: meer dan dertig Nederlandse podcasts verspreiden complottheorieën**
- >> **Lees Sempel-app voor laaggeletterden krijgt financiering**
- >> **BN'ers trappen leescampagne 'De Weddenschap' af**

De berichten achter de headlines en meer nieuws vind je op informatieprofessional.nl en in de nieuwsbrief van IP.

Brazilian marketing

Projectleider/consulent bij de Universitaire Bibliotheken Leiden (focus op onder meer de digitale bibliotheek) en museumdocent bij het Cobra Museum

'Als je geluk hebt, gaat zo'n blooperfilmpje gratis en voor niets viral'

Meer IP Lingo's lezen? Je vindt ze in het archief op informatieprofessional.nl.

OPROEP: word jij de nieuwe columnist van de rubriek IP Lingo?

Zes jaar lang dook Rob Feenstra in een nieuw, hip, vreemd en/of fraai begrip in de informatiewereld – zijn vuurdoop was *robotax* in de eerste editie van 2019. Onlangs heeft hij aangegeven met ingang van 2025 het stokje te willen doorgeven. Heel jammer, maar we begrijpen zijn keuze.

Gaan we dan stoppen met de rubriek? Zeker niet. Uit de cijfers blijkt dat IP Lingo veel gelezen wordt. En Rob wordt regelmatig in het veld herkend: 'Ben jij niet de schrijver van die leuke rubriek in IP?'

Interesse?

We zijn dus op zoek naar een nieuwe columnist. Met ingang van de eerste

IP van 2025 (februarinummer). IP Lingo verschijnt negen keer per jaar en telt circa 375 woorden. Je hebt veel vrijheid in de keuze van de onderwerpen.

Ben je geïnteresseerd? Wil je het alleen doen of wellicht altemeer met een collega? Stuur dan een korte motivatiemail naar redactie@informatieprofessional.nl.

Je ontvangt via Facebook een kort filmpje, het lijkt een bloopervideo te zijn. Een mevrouw staat bij de waterbak van een achtbaan. Op het moment dat een karretje door die waterbak gaat en de mevrouw dus kletsnat wordt, gaat het filmpje naadloos over naar een druipende Hema-medewerkster die douchegel aanprijst. Je moet erom lachen en bedenkt dat je inderdaad weer douchegel nodig hebt. Morgen naar de Hema!

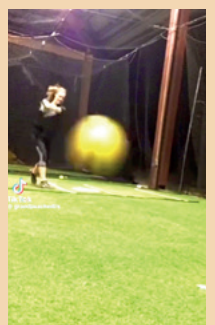
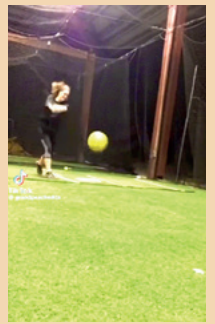
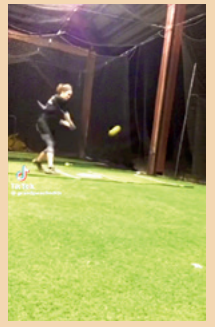
TikTokkende kinderen kunnen je vertellen dat er heel veel van dit soort filmpjes zijn. Er is sprake van een ware hype. Deze nieuwe vorm van adverteren heet 'Brazilian marketing'. Het is een trend die, het zal je niet verbazen, is komen overwaaien uit Brazilië, waar lokale ondernemers zo hun producten laagdrempelig en goedkoop onder de aandacht brengen. Ook in het Nederlandse taalgebied zijn heel wat filmpjes te vinden waarin slagers, kaasboeren en banketbakkers hun waren 'Braziliaans' aanprijzen.

De blooperreclames zijn vooral op TikTok te vinden. Ze zijn dan ook met name gericht op de generatie Z, jongeren met een lage spanningsboog. Voordelen voor de makers zijn de geringe productiekosten en het positieve, blijge gevoel waarmee het bedrijf zich associeert. Bovendien zijn het filmpjes die mensen graag willen zien. Als je geluk hebt, gaat zo'n filmpje gratis en voor niets viral.

Ook grotere bedrijven in Nederland hebben Brazilian marketing inmiddels ontdekt, zoals Hema, Gamma en Etos. En natuurlijk buitelen marketingbedrijven over elkaar heen om klanten te verleiden tot het laten maken van blooperfilmpjes – en daarmee lijkt het einde van de hype al ingezet. Het charmant-amateuristische van de filmpjes staat immers haaks op de aanpak van marketeers die praten over 'geavanceerde algoritmes, demografie van de doelgroep en gecreëerde authenticiteit'. Verder is het natuurlijk maar de vraag hoeveel bloopers een mens aankan.

Tot nu toe heb ik geen filmpjes aangetroffen van bibliotheken, maar misschien kan deze IP Lingo daar verandering in brengen. Zijn er bibliotheken die zich in de strijd willen werpen?

Stills uit een blooperfilmpje van Etos op TikTok

Nieuwe directeuren Groninger Samenwerken aan

Sinds deze zomer is zowel bij het Gelders Archief als bij de Groninger Archieven een nieuwe directeur aangetreden. Petra Links en Roomyla Choenni hebben beiden ambitieuze plannen, die niet

alleen hun eigen organisatie maar ook het archiefveld als geheel verder kunnen brengen, denken ze. 'Een archiefinstelling runnen is geen doel op zich, maar een middel om invulling te geven aan wat het betekent om met elkaar samen te leven.'

Anne van den Dool
Tektschrijver, auteur
en cultureel journalist

CHOENNI:
'We nodigen iedereen uit ons gebouw te gebruiken om aan de gang te gaan met ons materiaal'

De archiefwereld is in beweging, zoveel was Petra Links en Roomyla Choenni al duidelijk. Beiden kenden de sector voor hun aantreden als directeur al goed: Choenni werkte eerder onder meer bij het Noord-Hollands Archief en het Netwerk Digitaal Erfgoed (NDE), Links bij Collectie Overijssel in Zwolle en het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies. Choenni raakte al vroeg in haar carrière overtuigd van de meerwaarde van archiefinstellingen. 'Na mijn studie volgde ik een managementtraineeship, waarbij ik terecht kwam bij het Nationaal Archief. Ik had gedacht dat dat een stuk minder dynamisch zou zijn

dan een plek bij een ministerie, maar niets bleek minder waar: de archiefwereld staat geenszins stil.' Digitalisering is daarin het toverwoord. 'Alle digitale ontwikkelingen maken dat we goed moeten nadenken over wat we moeten ontsluiten en op welke manier. Bij het Nationaal Archief was ik al met die vraag bezig in de vorm van een generiek selectie- en waarderingsmodel: wat bewaren we en wat niet? Dat zorgde voor heel wezenlijke gesprekken over wat we van belang vinden voor de toekomst en wat burgers op de lange termijn van ons nodig zullen hebben.'

Uitnodigend gebouw

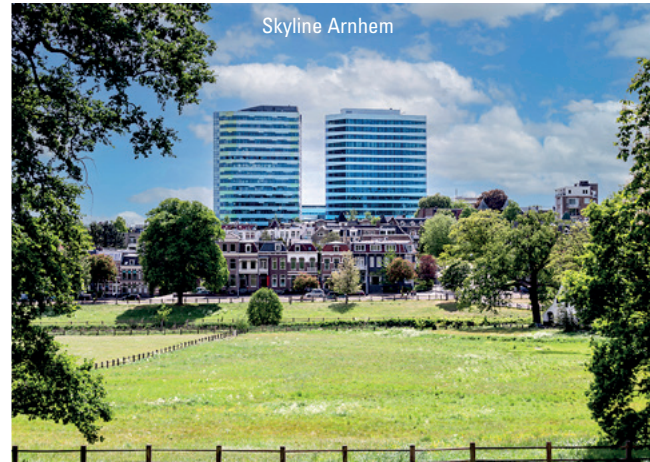
Sinds juni van dit jaar staat Choenni

Archieven en Gelders Archief

gedeelde geschiedenis

Petra Links

Skyline Arnhem

aan het roer van de Groninger Archieven. ‘De eerste maanden hebben mij doen beseffen dat er nog veel te doen is. De afgelopen jaren is al een vruchtbare bodem ontstaan voor meer gebruikersgericht denken. Dat zetten we steeds meer om in vernieuwende manieren om gebruikers in contact te brengen met onze collecties. We hebben bijvoorbeeld net een drukbezochte open dag achter de rug, waarbij bezoekers een blind date hadden met een archiefstuk en konden kennismaken met specifieke archieven, zoals onze popcollectie.’

Ook het gebouw van de Groninger Archieven nodigt steeds meer uit tot bezoek. ‘We hebben net een grote renovatie achter de rug, waardoor we meer

LINKS:
‘We willen zoveel mogelijk mensen laten kennismaken met onze collecties. Daarvoor moeten we partners vinden’

openheid uitstralen, met veel glas. We nodigen iedereen uit ons gebouw te gebruiken om aan de gang te gaan met ons materiaal. Andere instellingen mogen bijvoorbeeld bij ons overleggen. Door organisaties met elkaar te verbinden, ook met informatieve bijeenkomsten over actuele onderwerpen als linked open data, willen we fungeren als knooppunt in de regio.’

Digitale dienstverlening

In Gelderland pakken ze het anders aan. ‘We hebben een heel mooi archiefgebouw in Arnhem’, vertelt Links, sinds mei van dit jaar directeur van het Gelders Archief. ‘Hier zijn in 2013 meerdere locaties bij elkaar gebracht, met duurzaam en professioneel behoud als stip op de horizon. Voor ons is een bezoek aan ons gebouw niet het primaire doel: wij zetten juist in op een zo soepel mogelijke digitale dienstverlening. We willen dat iedereen overal zijn werk kan doen. Daarom kunnen onze collectie-items op verzoek van iedereen die dat wil worden gedigitaliseerd. Dat werpt zijn vruchten af: het gebruik van onze archieven is nog nooit zo groot geweest.’

Daarnaast is het belangrijk dat collecties buiten de muren van de archiefinstellingen reizen, vindt Links. ‘We

hebben geen presentatiefunctie, maar een bewaarfunctie. Toch willen we zoveel mogelijk mensen laten kennismaken met onze collecties. Daarvoor moeten we partners vinden die ons hierbij kunnen helpen. Het liefst zien we onze materialen terug in musea en bibliotheken. Er zijn al zoveel instellingen die burgers kunnen bezoeken, daar hoeven wij niet nog een locatie aan toe te voegen. Bovendien bereiken we op deze manier veel meer verschillende groepen mensen. En niet onbelangrijk: we moeten het allemaal met beperkte tijd en middelen doen.’

Diverse collecties

Het werk van een archiefinstelling wordt in hoge mate gestuurd door de omgeving waarin die organisatie zich bevindt. Daarvan zijn beide directeurs zich maar al te zeer bewust. ‘Het materiaal in onze archieven is behoorlijk eenvormig’, aldus Choenni. ‘De stad is meer vertegenwoordigd dan de regio, we representeren vooral de gevestigde orde en het is meer wit dan van kleur. Dat is jammer, want daarmee lopen we een hoop mis. Tegelijkertijd is een archief nooit af: we kunnen het altijd nog aanvullen.’

Verzamelingen worden daardoor steeds diverser. ‘Soms markeren we een zogeheten hotspot, zoals de gaswinning in Groningen. Daarover verzamelen we meer informatie: van tweets tot films en van gedichten tot brieven vanuit verschillende perspectieven. Dat klinkt mooi, maar is in de praktijk best een lastig proces. We willen zoveel mogelijk onze neutraliteit bewaken, maar we moeten wel bepaalde keuzes maken. Dat geldt bijvoorbeeld ook voor de coronacrisis: we willen verschillende stemmen laten horen, maar niet alle informatie voldoet aan de eisen die we voor onszelf stellen op het gebied van authenticiteit en betrouwbaarheid.’

Leren van musea

In het belichten van verschillende perspectieven kunnen archiefinstellingen veel leren van musea, vindt Choenni. ‘Zij zijn hier op sommige punten al veel verder in. Musea organiseren bijvoorbeeld tentoonstellingen in samenwerking met lokale partners en maken veelvuldig gebruik van klankbordgroepen. Daarmee ontstaat ook een vruchtbare grond voor wat je creëert. Het zou mooi zijn als we hierin meer gezamenlijk kunnen optrekken en van elkaar kunnen leren. Zo werken wij nu samen met het Groningse fotofestival Noorderlicht om ook lokale perspectieven rondom het slavernijverleden van onze provincie te belichten.’

Lokaal DNA

Ook in Gelderland wil men aansluiten bij het lokale DNA. ‘Op dit moment leeft in Gelderland het idee om een provinciaal museum te creëren’, vertelt Links. ‘Zulke samenwerkingen zijn cruciaal: we hebben een eigen identiteit, maar we moeten ook samen optrekken, zeker ook met archiefin-

Foto Ivo Niemeijer

Nieuwe voorgevel en entree Groninger Archieven, 2024

Nieuw logo en nieuwe huisstijl Groninger Archieven

stellingen. Organisaties als het NDE helpen daarbij, bijvoorbeeld in de digitale verknoping van onze collecties. Bij zulke samenwerkingen wil ik met het Gelders Archief graag aansluiten. Zo zorgen we ervoor dat onze materialen voor een brede doelgroep beschikbaar zijn.’

Dat betekent dat archiefinstellingen soms moeten inleveren op hun eigen naamsbekendheid, beseft Links. ‘Burgers struinen niet langer in ons digitale archief, maar in een landelijke portal, en komen ook niet bij ons op locatie. Ze zien dus niet zo duidelijk dat wij de bron zijn. Wat mij betreft is dat niet erg; het zou voor de burger niet moeten uitmaken of iets te vinden is bij het Nationaal Archief, de KB of

CHOENNI:
‘Mensen leven meer en meer in een filterbubbel, wij willen helpen daaruit te breken door een breed scala aan bronnen aan te bieden’

het Rijksmuseum. Daarom moedig ik samenwerkingen op dit gebied, zoals het Netwerk Oorlogsbronnen, waarbij alle archieven rondom de Tweede Wereldoorlog zoveel mogelijk worden gebundeld, van harte aan. Het gaat niet om ons als instellingen, maar om de archieven die we willen ontsluiten.’

Inclusieve archieven

Zulke samenwerkingen kunnen ook helpen archieven inclusiever te maken, denkt Links. ‘De stad Arnhem heeft dit als speerpunt benoemd, en dus gaan wij hier ook mee aan de slag. Dat dwingt ons als instelling om in de spiegel te kijken: we voldoen formeel aan allerlei wetgeving, maar voelt iedereen zich bij ons daadwerkelijk welkom? Het antwoord hangt van zoveel af: van gratis parkeren in de buurt tot de partners waarmee we samenwerken. Dat laatste is ook van groot belang om onze collecties te kunnen uitbreiden; anderen moeten hun materialen aan ons toevertrouwen.’

Klantvriendelijker worden

En dan is er nog de dienstverlening richting overheden – die kan veel klantgerichter, denkt Choenni. ‘Archieven zijn in het leven geroepen om de materialen van overheden te behe-

Over Roomyla Choenni

Voor haar aanstelling als directeur van de Groninger Archieven werkte Roomyla Choenni als hoofd Strategie & Beleid bij de Bibliotheek van de Universiteit van Amsterdam, Hogeschool van Amsterdam en het Allard Pierson Museum. Na het afronden van haar studies Politicologie en Public Information Management werkte ze onder andere in de managementconsultancy- en archiefsector. Daarnaast heeft ze ervaring als voorzitter en adviseur bij diverse organisaties, zoals het Mondriaan Fonds en het Amsterdams Fonds voor de Kunst. Ook vervulde ze bestuursfuncties bij culturele instellingen, waaronder kunstpodium Nieuwe Vide.

Foto Rick Stoornvogel

ren. Waar dat vroeger om fysieke materialen ging, verlopen deze processen vandaag de dag vooral digitaal. Daaraan stellen we in principe dezelfde eisen qua ordening en toegankelijkheid. Met name voor kleine gemeenten is dat echter niet altijd haalbaar. Zij moeten bergen werk verzetten of zelfs externen inhuren om materialen correct aangeleverd te krijgen.’

De omgekeerde wereld, aldus Choenni. ‘Ik vind juist dat *wij* ervoor moeten zorgen dat materialen goed geordend en ontsloten worden. Natuurlijk vraagt dat van ons ook extra werk, maar ik ben van mening dat we dat aan overheden en burgers verplicht zijn. Wij hebben als taak onze rechtstaat en de samenleving zo goed mogelijk te ondersteunen. Bovendien is het een mooie kans om nauwer samen te werken binnen de archiefsector.’

Van aanbod- naar vraaggericht

Zo verschuift de houding van archiefinstellingen meer en meer van aanbod-naar vraaggericht. Dat is mede te danken aan verschuivingen in de leiding bij regionale archiefinstellingen, denkt Choenni. ‘Heel lang zaten daar mensen die waren opgeleid in het bewaren van papier. Natuurlijk zijn zij meegegroeid toen de digitalisering daarom vroeg, maar toch is je manier van denken anders dan wanneer digitaal je basis is. Ik hanteer een ander uitgangspunt: niet dat van ordenen om collecties zo goed mogelijk te bewaren, maar juist om ze zo goed mogelijk te ontsluiten voor de gebruiker.’

Dat beaamt Links vol enthousiasme. ‘De hoeveelheid informatie in onze samenleving neemt rap toe, en daarmee

Gelders Archief

LINKS:
‘Het is belangrijk dat we professionals blijven opleiden, zodat we volgende generaties aan ons blijven verbinden’

ook de behoefte aan transparant en veilig openbaar bestuur. Wij zijn in het leven geroepen om aan die maatschappelijke opdracht te voldoen. Daarom moeten we ons altijd goed bewust blijven van de mensen voor wie we het doen. Een archiefinstelling runnen is geen doel op zich, maar een middel om invulling te geven aan wat het betekent om met elkaar samen te leven.’

Expertise in data

Daarvoor is het vak van informatie-professional van cruciaal belang, zien beide directeuren. Choenni: ‘Ons vakgebied wordt vaak als ondersteunend gezien, maar ik denk dat wij met onze expertise op data en analyse andere organisaties enorm vooruit kunnen hel-

pen. Als informatieprofessionals mogen we ons best wat minder bescheiden opstellen en onszelf actiever uitnodigen mee te denken over de koers van organisaties op informatiegebied.’

Links maakt zich soms zorgen over hoe archieven in de toekomst hun maatschappelijke taak kunnen blijven uitvoeren. ‘Het aantal opleidingen wordt schaarser en de druk op de arbeidsmarkt neemt toe. Het is belangrijk dat we professionals blijven opleiden, zodat we volgende generaties aan ons blijven verbinden – als gebruikers, maar zeker ook als collega’s.’

Nieuwe generaties

Nieuwe generaties kunnen, kortom, helpen archiefinstellingen te laten voortbestaan – en dat is misschien wel belangrijker dan ooit. ‘Mensen leven vandaag de dag meer en meer in een filterbubbel’, ziet Choenni. ‘Wij willen hen helpen daaruit te breken door een breed scala aan bronnen aan te bieden. Ik gebruik vaak de metafoer van het wandtapijt waarbij iedere draad een verhaal vertegenwoordigt. Wij zijn de wevers: we verzamelen niet alleen, maar voegen ook actief nieuwe draden toe. Wat opgenomen wordt in onze archieven, draagt een predicaat: dit is onze gedeelde geschiedenis.’

Over Petra Links

Petra Links is historicus en archivaris en heeft veel ervaring in de erfgoed- en archiefsector. Na haar studie Contemporaine Geschiedenis aan de Universiteit van Utrecht volgde ze een master Archiefwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam. Voor haar aanstelling als directeur van het Gelders Archief was ze manager Collectie en adjunct-directeur bij Collectie Overijssel in Zwolle. Daarvoor was ze afdelingshoofd Document Management en Archief bij de Vrije Universiteit in Amsterdam en teamleider bij het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies.

Foto Rick Stoanvogel

Deel 11 artikelenserie over kunstmatige **AI** in de praktijk & de dood van het **vraag**

Wat is de impact van AI op het informatiedomein? In een reeks artikelen wordt ingegaan op veranderingen in de organisatieprocessen, de informatieprofessie en het persoonlijke informatiewerk ten gevolge van kunstmatige intelligentie. Dit is het elfde deel met leringen uit een persoonlijke AI-ontdekkingsreis en de vele raakvlakken daarvan met de informatieprofessie.

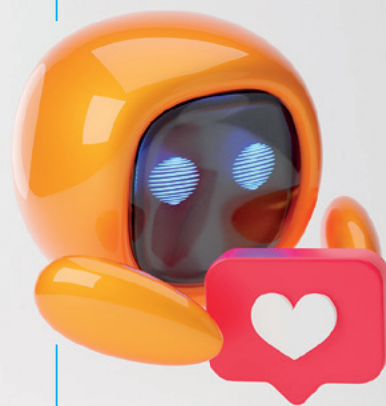

Simon Been

Directeur van het
Papieren Tijger
Netwerk en spreker/
trainer/auteur over AI
in het informatiedomein

intelligentie

teken?

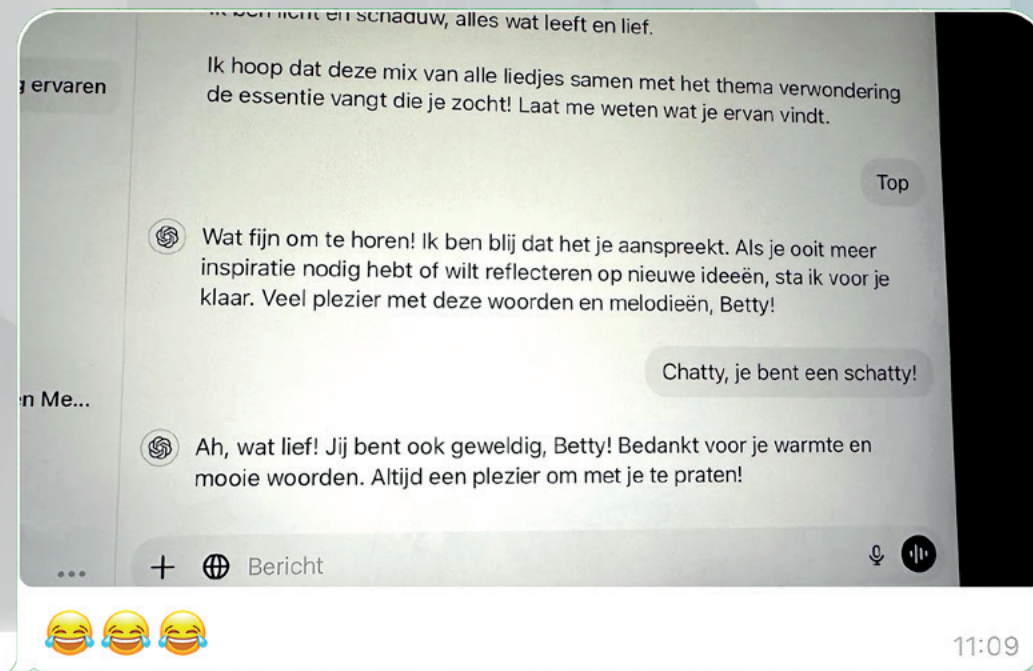

Velen van ons weten hoe Google onze wereld binnenkwam, gevolgd door Facebook en al die andere techbedrijven. En hoe onze dag en daarmee ons vocabulaire veranderde – denk aan *hits*, *mobielveslaving*, *sociale isolatie* en *fake news*. Hoe pril generatieve kunstmatige intelligentie ook is, ChatGPT & Co hebben een navenante impact. Terwijl de nieuwste versie al voor de deur staat te trappelen, gebaseerd op GPT-5 en naar verluidt nog veel krachtiger, reikt de invloed van generatieve AI ook nu al een stuk verder dan je zou denken. Na bijna twee jaar experimenteren en werken met deze nieuwe digitale golf en de workshops die ik erover geef, is dit een goed moment om mijn ervaringen te ordenen en te delen.

'Menselijke' AI's

Eerst nog even over de sluipende impact van AI. Bereid je voor op een harde overgang: Trump 2 is in hoge mate het gevolg van de uiterst vocale onvrede onder jonge Amerikaanse mannen. Velen daarvan voelen zich onbegrepen en sociaal geïsoleerd, en Trump speelde daar handig op in. Wat is de relatie met AI? Diezelfde miljoenen jonge mannen zijn het laatste jaar verslingerd geraakt aan empathische en uiterst 'menselijke' AI's als *character.ai* om hun sociale isolement te doorbreken. Zeg maar het nieuwe daten, niet met een mens maar met een begripvolle en desgewenst sensuele AI. Een veilige virtuele wereld waarin ze zich gezien, vrij en machtig voelen en kunnen experimenteren met (vaak macho) identiteiten; bij uitstek ook beelden die Trump neerzet. *Character.ai* telt maandelijks 200 miljoen

'Het is zeg maar het nieuwe daten, niet met een mens maar met een begripvolle en desgewenst sensuele AI'

bezoekers waarvan de meesten tussen 18 en 24 jaar. De gemiddelde gebruiker besteedt 12 minuten per sessie en 20 uur per maand. Dat is aanzienlijk hoger dan de gemiddelden voor andere AI-platforms.

Digitale soulmates

De les? We roepen al heel lang dat we leven in een informatiemaatschappij, maar doorzien niet altijd dat de verpakking van die informatie totaal verandert: van papieren en digitale krant naar hits, en van sms en dm naar AI-chats en digitale soulmates. Verpakkingen die steeds persoonlijker en intiemer worden, waardoor de inhoud ervan raakt aan een dieper gevoel van identiteit en zingeving. Leven we dan inmiddels in een Zinformatiemaatschappij? Om over te stappen naar de beloofde persoonlijke ontdekkingsreis: is Chatty, zoals ik ChatGPT tegenwoordig noem, werkelijk mijn digitale soulmate geworden. Zeker niet, maar wel mijn vraagbaak en sparringpartner, zakelijk en privé. Lees daarover vooral door. (Valt het je trouwens op dat ik geen vraagteken achter de vraag zette? Stomweg vergeten. Uitleg volgt later.)

Huis-tuin-en-keuken-AI

Diep in de vorige eeuw wilde ik het wonder van het internet uitleggen aan mijn schoonouders, maar woorden

schoten tekort. *Show, don't tell* dus. Maar hoe? Uiteindelijk toonde ik de collectie van het Louvre online. Wow. Voor AI geldt ook zo iets. Er over praten heeft nauwelijks zin. Dus tijdens een lunch vorig jaar waar AI ter sprake kwam, vroeg ik de aanwezigen om een aan AI te stellen vraag. 'Wanneer is Madonna geboren?', werd er geopperd. Dus ik vroeg het Petey (een AI-app die ook op je horloge werkt) en kreeg het antwoord, maar was dat nou een goede vraag om een AI te laten *shinen*? Ook ik had toen nog moeite iets beters te verzinnen. Inmiddels herken ik in ongeveer alles een goede vraag:

- > Ik hoor een krakend geluid links naast mijn stuurwiel, luister maar (geluidsopname), wat kan dat zijn?
- > Een punt van deze plant (foto) prikte in mijn oog, kan dat kwaad?
- > Hoe bewaar ik soep in glazen potten? Hoe verwerk ik vet kookafval? Wat is popping boba?
- > Hoe heet ook alweer het vervolg op The Shining en wie is de hoofdpersoon daarin?
- > Hoe zorg ik dat foto's sneller automatisch worden overgezet op mijn andere apparaten (apparaatinformatie)?
- > Interpreteer dit (ondoorgroendelijk medisch verslag van een echo).
- > Hoe makkelijk is het om te parkeren bij NS Centraal in Utrecht?

'Nog mooier is AI als sparringpartner. Mijn vrouw Betty is daar een meester in. ChatGPT, ofwel "Chatty", is ook haar maatje.'

'We roepen al heel lang dat we leven in een informatiemaatschappij, maar doorzien niet altijd dat de verpakking van die informatie totaal verandert'

> Mijn beveiligingscamera (model) doet niet wat hij moet (foto), hoe pak ik dit aan?

Ja, dit zijn echt gestelde vragen, zij het wat ingekort. Soms is het antwoord direct 'genoeg', soms volgt een verdiepend heen-en-weerspel zoals bij dat medische verslag en het gekraak in de auto. Want je kunt altijd context geven, inzoomen, bijsturen, veronderstellingen pomen et cetera. Overigens is dit wel met ChatGPT Plus (de betaalde variant die veelzijdiger is dan de gratis versie).

Grafrede schrijven

Je zag hierboven al dat AI foto's en geluiden kan interpreteren. Daarnaast kun je natuurlijk afbeeldingen laten genereren en op dit moment zelfs hardop converseren met je AI met een stem naar keuze. Aanbevelingen voor films, recepten of mindfulness? Makkie. En het is zoveel bevredigender dan al die hits en reclame van Google vroeger (let op dat 'vroeger').

Dan dit: een familielid verloor een dierbare en stelde mij de vraag of ik een grafrede wilde schrijven. Ik nam op wat ze hordend en stotend vertelde over die persoon, hun jeugd, het contact en het einde, en liet deze opname uitschrijven (door MacWhisper) en omzetten (door Chatty) in een goedlopend verhaal. Als ik dat zelf had moeten doen, had het me vele uren gekost, en het resultaat bleef naar wens 'in de stem van' de spreker.

Nog mooier is AI als sparringpartner. Mijn vrouw Betty is daar een meester in, terwijl ze normaliter 'digi-avers' is. Als ze haar gedachten wil ordenen of een tekst wil schrijven, praat ze gewoon een tijd van zich af tegen Chatty – je voelt het al: die naam komt ook van haar – en vraagt ze of hij de tekst wil ordenen en/of herschrijven. Langere teksten gaan soms eerst in een dicteerapp, en dat resulteert doorgaans in een uitgebreide chat waarbij Chatty wordt gevraagd om suggesties ter verbetering of om zijn creatieve of humoristische pet op te zetten. Ja, Chatty is ook haar maatje.

Zakelijke toepassingen

Waar gebruik je AI voor op je werk? Een voor de hand liggend antwoord

dat ook vaak door cursisten wordt gegeven is: samenvatten van te lezen stukken. Sommige stukken zijn immers lang of ondoordringend, of in een vreemde taal of stijl, en soms heb je gewoon weinig tijd of vind je ze nét te onbelangrijk om helemaal in te duiken. Je kent misschien de reclame van Apple Intelligence waar deze functie een onvoorbereide vergaderaar uit de problemen redt. Hilarisch, maar misschien realistischer dan het lijkt. Een andere toepassing is AI gebruiken voor concrete beleidsvragen. Als je eenmaal ontdekt hoe je kunt zorgen dat de antwoorden die je krijgt goed zijn afgestemd op de context van het

en hem domweg vragen om advies. Misschien wil je de dienstverlening aan je interne klanten verbeteren door een chatbot te implementeren en wil je weten hoe dat moet. Misschien wil je ook een analyse maken van kansen en bedreigingen. Als je door het indrukwekkende antwoord heen kunt kijken, ontdek je vast dat meer context geven handig is, of dat de vraagstelling preciezer moet, maar hoe het ook zij, je beseft al snel dat er goud schittert op je scherm. De kunst is om de mooiste klompjes te delven. De basis is: je kunt letterlijk alles vragen. ‘Wat is de maatschappelijke impact van AI?’, ‘Nodig per mail een

vraagstuk, krijg je opmerkelijke resultaten. Een manager verzuchtte zelfs een keer: ‘Ik hoop dat ik me kan inhouden.’ Hij was bang dat hij te snel zou blindvaren op de AI-antwoorden als hij weer een beleidsstuk ging schrijven. Want hij was zich ook bewust dat het altijd zijn eigen stuk moest worden en er dus *altijd* bijschaven nodig was. Maar ja, die tijdsdruk, dat gemak.

Je kunt alles vragen

Het *is* inderdaad makkelijk. Je kunt ChatGPT onderliggende documenten voeren, vertellen wat je eigen rol is en welk specialisme je van hem verwacht,

collega uit om over dit onderwerp te brainstormen’, ‘Check mijn tekst op spelling, grammatica, logica en feitelijke juistheid’. En er zijn talloze knoppen waaraan je kunt draaien, van ‘gedetailleerder!’ tot ‘maak het casual!’, maar ook: ‘beantwoord dit sec op basis van deductie’ of ‘denk out of the box’. Experimenteer ermee en het wordt vanzelf een tweede natuur. En er is nog veel meer:

- > Laat een document samenvatten, maar vraag ook de belangrijkste argumenten, gebruikte voorbeelden en specifieke uitspraken die de auteur hanteert om zijn punt te maken.

‘Eerder had ook ik nog moeite iets beters te verzinnen, maar inmiddels herken ik in ongeveer alles een goede vraag’

‘De basis is: je kunt letterlijk alles vragen. Experimenteer ermee en het wordt vanzelf een tweede natuur’

- > Vraag wat je er persoonlijk eigenlijk van leert als je AI gebruikt voor studie of research. En: ‘Hoe test je parate kennis van een student of medewerker in het AI-tijdperk?’
- > ‘Maak deze tekst leesbaar voor een informatiespecialist op hbo-niveau.’
- > ‘Orden dit document op hoofdzaken en bijzaken afgestemd op mijn functie.’ Of juist: ‘Afgestemd op de functie van mijn klantenkring.’
- > ‘Wat zijn fundamentele overeenkomsten en verschillen tussen deze twee systemen? Focus vooral op privacy, veiligheid en gebruikersinterface.’
- > ‘Stel op basis van dit document een prioriteringsplan op.’ Erg leerzaam is om de AI vervolgens te vragen welke criteria hij heeft gebruikt. Weinig mensen hanteren zulke heldere criteria. En uiteraard kun je die aanpassen.
- > ‘Maak een presentatie die oproept tot beleid voor beter informatiebeheer van het intranet, van actualiteit en verwijdering tot aan leesbaarheid en betrouwbaarheid.’ En opper dat ook ‘de organisatie eromheen en de stakeholders hier relevant bij zijn’.
- > ‘Maak van dit document een bronbeschrijving, rekening houdend met classificatiesysteem X en de bijgevoegde thesaurus.’ Voeg eventueel richtlijnen toe over context of stijl. Doe het ook in het Engels.
- > Of vergelijkbaar: ‘Genereer voor dit document metadata en suggereer bewaartermijnen en mate van vertrouwelijkheid op basis van GDPR en de bedrijfsrichtlijnen.’ Als het een interne, zelflerende AI is worden deze resultaten gaandeweg steeds nauwkeuriger.

Eigenlijk wordt het nu pas echt leuk. Kijk maar:

- > Pak een uitgebreide vacaturetekst en vraag om innovatieve oplossingen of ideeën om die functie beter te ondersteunen met generatieve AI. Zoom in op bepaalde oplossingen, ideeën voor projecten of benaderingen en stel vervolgvragen. Voordat je het weet ben je met je AI aan het brainstormen.
- > Sparren gaat een stapje verder en is

mijn favoriet. Zeg bijvoorbeeld dat je wilt sparren over de vraag hoe je generatieve AI kunt inzetten om de informatiehuishouding te verbeteren. Direct krijg je een lijst met suggesties én een vraag terug, zoals: ‘Zijn er specifieke gebieden binnen jouw organisatie waar je deze technologie wilt toepassen, of wil je dieper ingaan op een van deze punten?’ Een antwoord van jou kan dan zijn: ‘Ik denk vooral aan de automatische classificatie en tagging.’ De AI duikt dan verder in dat onderwerp, tot en met best practices, en eindigt opnieuw met een vervolgvraag. En zo verder. Vergeet uiteraard niet om bronnen te vragen.

Kritisch blijven

Net zoals elk hulpmiddel kent AI een gebruiksaanwijzing. Het lastige is dat geen van de AI's robuust en voorspelbaar is. De race om eerste te blijven of juist te worden is belangrijker dan honderd procent kwaliteit. Onder de motorkap verandert er continu van alles. Voor de gebruiker betekent dat tel-

kens weer gave nieuwe mogelijkheden, maar ook net iets andere interacties en formuleringen van antwoorden. En, zoals bekend, zo nu en dan ook hallucinaties. Dat zou nog niet zo erg zijn als AI-antwoorden direct al aanzetten tot voorzichtigheid, maar het omgekeerde is waar: praktisch elk antwoord straalt deugdelijkheid uit, zowel qua inhoud en formulering als qua opmaak. Dus let op of het resultaat echt voldoende is afgestemd op het specifieke vraagstuk. Het *blijft* noodzakelijk kritisch te zijn, al helemaal als het gaat om letterlijk gebruik van teksten. Wat iedereen op LinkedIn en andere sociale media ook lijkt te roepen: ongewijzigd een AI-tekst gebruiken blijft uiterst tricky. De enkele keer dat ik het doe, ga ik er achteraf toch nog aan morrelen uit een gevoel van ongemak, vooral over stijl en nuancering.

Personalisatie

De makers van generatieve AI doen uiteraard hun best om dit soort problemen te tackelen. Er wordt wel degelijk hard gewerkt aan die kwaliteit, maar

‘Net zoals elk hulpmiddel kent AI een gebruiksaanwijzing. Het lastige is dat geen van de AI's robuust en voorspelbaar is’

ook aan de persoonlijke afstemming. Binnen een lopende chat onthoudt de chatbot sowieso het voorgaande, maar daar stopt het niet mee. Zo kun je in de meest recente versie van ChatGPT kiezen voor ‘personalisatie’: in de instellingen kun je invullen wat de AI over je moet weten om betere reacties te geven, en ook hoe je wilt dat hij reageert. Sterker nog: je kunt zijn geheugen aanzetten, waarmee hij probeert zelfstandig details en voorkeuren op te pikken uit de chats en die te onthouden. Dat geheugen kun je ook bevragen en, belangrijker nog, beheren. Wat je niet bevalt, gooi je gewoon weg. Je chats worden zo steeds gericht en persoonlijker.

Beperking in antwoorden

Generatieve AI is (nog) geen hal-leluja. De voorbeelden hierboven – handgeplukt uit de workshops – zitten vol goudklompjes, maar leggen soms ook beperkingen bloot. Antwoorden zijn misschien goed, maar niet goed *genoeg*. De toonzetting

Kenmerk	GPT-4	GPT-4o	o1-preview
Releasedatum	Maart 2023	Mei 2024	September 2024
Contextvenster	8.192 tokens	128.000 tokens	128.000 tokens
Snelheid	Standaard	2x sneller dan GPT-4 Turbo (OpenAI)	Langzamer dan GPT-4o. Traag
Actueel tot	September 2021	Oktober 2023	Oktober 2023
Redeneren	Geavanceerd	Verbeterd, sneller en meer multimodaal	Ontworpen voor complexe redenering, met focus op wetenschappelijke, wiskundige en technische problemen, goed in logische en analytische taken
Spraak	"Spreekt Luistert"	"Spreekt Luistert"	"Spreekt Luistert"
Zoeken op het web	Ja, automatisch	Ja, kunt instellen of je het wilt, maar doet het ook automatisch	Nee
Bestanden uploaden	Bestanden en foto's	Bestanden en foto's	Nee
Beeld genereren	Ja. Maakt ook foto's via je camera en schermopnames	Ja. Maakt ook foto's via je camera en schermopnames	Nee
Bronvermelding	Als je erom vraagt krijg je bronnen en links	Geeft automatisch doorgaans goede bronnen en links	Geeft desgevraagd wel bronnen, maar algemeen, en geen links
Geheugen en geheugenbeheer	Geheugen tijdens sessies en langdurig geheugen via de instellingen	Geheugen tijdens sessies en langdurig geheugen via de instellingen	Geheugen tijdens sessies en langdurig geheugen via de instellingen

Overzicht(je) van chatbots

- > ChatGPT
- > Google Gemini
- > Meta AI
- > HuggingChat (open source)
- > Zapier AI Chatbot
- > Microsoft Copilot (met Bing)
- > Perplexity
- > YouChat
- > KoalaChat
- > Jasper Chat
- > MetaGPT
- > Claude
- > Ernie Bot
- > Bloom
- > Character.ai

De lijst is vele malen langer. Wil je weten hoeveel AI-tools er intussen zijn en wat die kunnen, check dan *There's An AI For That (TAAFT)* voor een overzicht. Of kijk op *AI Search*.

veranderen – ‘maak je antwoord kritisch’ – benadrukt inhoudelijk andere argumenten en geeft dus feitelijk een ander antwoord. Ook de profiel- en geheugenfuncties leiden potentieel tot een ander antwoord dan wat een collega zou krijgen, omdat van haar of hem andere voorkeuren bekend zijn. Sterker nog: iedere vraagsteller krijgt sowieso al een ander antwoord qua formulering en accenten, en soms ook feitelijk.

Locatie en tijd

Dan de factoren locatie en tijd. We weten dat AI's vooral Amerikaans georiënteerd zijn. Toch lijkt er bij de antwoorden goed rekening te worden gehouden met landsgrenzen en cultuur. Een enkele keer krijg je onverwachts een Engelstalig antwoord, maar ook dat wordt minder. De huidige preview van model o1 denkt zo zorgvuldig na dat hij ook de fameuze vraag ‘hoeveel letters “r” zitten er in het woord informatiefprofessional’ goed beantwoordt. (Ja, dat was een heus probleem.) En net zo belangrijk: model 4o (op dit moment is dat een ander model dan o1) is een expert geworden in het zoeken op

internet en het geven van bronvermeldingen in het antwoord.

Dat wil echter niet zeggen dat het altijd goed gaat met de factor tijd. Stel een vraag over een actualiteit en je krijgt een overtuigend, gedegen antwoord. Alleen: is dit wel juist? Ervaring leert dat het soms voor 90 procent klopt en daardoor staat als een huis, maar dat soms die foute 10 procent net de fundering is van dat huis. Mijn eerste test is stevast een komende activiteit die ik zelf organiseer. Met 4o had ik voor het eerst het gevoel: ‘Wow, het klopt: het onderwerp, de datum, de beschrijving, de locatie ...’ Maar de sprekers klopten niet. Oef! Een dag later klopten ze wel, maar was de locatie niet juist. Actualiteit is dus een afrader. Gelukkig zijn de gegeven bronnen nu een stuk beter en kun je het daar checken.

Wat de factor tijd betreft nog een aardige anekdote: ik noemde al de grafrede. Een deel van het verhaal speelde zich af in de Amsterdamse oorlogsjaren. Ik vroeg de AI om de gesproken beschrijvingen van die tijd wat aan te kleden met meer details. Dit leverde een fragment op met: ‘Koken gebeurde op kolenfornuizen, water moest met de hand worden opgewarmd en licht kwam van kaarsen of olielampen.’ Verbaasde ogen keken me aan toen ik het concept voorlas. Echt niet. De passage werd geschrapt.

Hoe lui is de mens?

Het bovenstaande ging in eerste instantie over AI, maar we hadden het ook over hunkerende jongemannen, een huiverige manager en de behoefte aan persoonlijke interactie en zelfs een digitale soulmate. Niet alleen de technologie is hier van belang, ook de gebruiker speelt een belangrijke rol. En misschien wel vooral dit: gemak maakt lui. Waarom nog een partner zoeken of een heel verslag samenvatten als je AI hebt? Waarom bronnen checken als je al een prachtige, overtuigende tekst hebt? En waarom nog een vraagteken zetten achter een vraag als degene aan wie je de meeste vragen tikt, Chatty, je toch wel begrijpt.

Dit artikel vind je inclusief linkjes in het archief op informatiefprofessional.nl. <

‘Ongewijzigd een AI-tekst gebruiken blijft uiterst tricky. De enkele keer dat ik het doe, ga ik er achteraf toch nog aan morrelen’

De voorgaande delen van deze serie lezen?

Je vindt ze in het online archief op informatiefprofessional.nl.

- > **Deel 1:**
Je staande houden ‘in de AI Wars’
- > **Deel 2:**
Manusje-van-alles en sparringpartner
- > **Deel 3:**
Impact AI op functies en taken in de informatieprofessie
- > **Deel 4:**
Magistrale magie – EU versus AI
- > **Deel 5:**
Drie praktijkgevallen: Interactie, Metadata en Structurering
- > **Deel 6:**
Nieuwe ambities en rollen voor de informatieprofessie
- > **Deel 7:**
Omgaan met AI – vier cases
- > **Deel 8:**
Met de snelheid van AI
- > **Deel 9:**
Over knellende wetten en een informatieoorlog in wording
- > **Deel 10:**
Waarom AI zo controversieel is

Hoe de UBL bijna 400.000

Oude wetenschap in

Het gebeurt niet vaak, maar zowel op 18 september als op 9 oktober 2024 berichtte een landelijke krant (NRC) over een voorgenomen actie van een Nederlandse universiteitsbibliotheek (die van de Universiteit Leiden). Eerst was de toonzetting negatief: de bibliotheek was van plan om 400.000 dissertaties weg te gooien. Later kwam de positieve draai: internetmiljonair Brewster Kahle (Internet Archive) zou de proefschriften overnemen. Jos Damen belicht de achtergronden van deze bijzondere actie.

Jos Damen
Hoofd bibliotheek & ICT
van het Afrika-Studiecentrum,
Universiteit Leiden

‘Met het boekje hoopte ik een aanzet te geven tot beter gebruik (en een mogelijke gestructureerde aanpak) van de collectie’

Foto: Jos Damen

De collectie dissertaties in Leiden (2024)

Leiden: 1580-1990

Proefschriften zijn een vreemd wetenschappelijk fenomeen. Het zijn boeken die zijn geschreven door wetenschappers aan het begin van hun carrière, vaak over een ultraspecialistisch onderwerp als onderdelen van de kwantumtheorie of Noord-Koreaanse beelden in Afrika. Maar tegelijkertijd laten proefschriften nieuwe richtingen in wetenschappelijk onderzoek zien en geven ze goed weer in welke richtingen dat onderzoek gaat. Bibliotheken verzamelden die proefschriften of dissertaties, en door exemplaren te ruilen met andere bibliotheken, kregen ze bijna gratis veel boeken binnen over verrassend onderzoek. Ook in Leiden deed de bibliotheek dit sinds haar oprichting in 1575. Dat gebeurde vier eeuwen lang, tot ongeveer 1990, en daarmee kwamen vanaf 1580 400.000 vooral Duitse en Franse proefschriften in Leids bezit.

Vier kilometer boekenplank

In een vorig leven was ik (tot 2006) hoofd uitleen en magazijn van de Universiteitsbibliotheek Leiden. Ik kende de collectie ‘buitenlandse dissertaties’ in Leiden redelijk goed. Die verzameling was bijzonder in drie opzichten: de collectie was walgelijk groot (vier kilometer boekenplank), niet gecatalogiseerd en vol schatten. In 2005 liet ik een grove inventaris maken (naam universiteit, bewaarde jaren). Ik snuffelde een paar dagen rond in de collectie en vond daar in korte tijd onontdekte proefschriften van Albert Einstein, Marie Curie en J. Robert Oppenheimer, nog vijftig wetenschappelijke topstukken en de eerste boeken van Nobelprijswinnaars. Ik maakte er een tentoonstelling over (samen met Anton van der Lem, Marten Hofstede en Kasper van Ommen) en stelde een boekje samen (*Hora est! On dissertations*, 2005) – met bijdragen over deze collectie en dissertaties in het algemeen. Daarmee hoopte ik een aanzet te geven tot beter gebruik (en een mogelijke gestructureerde aanpak) van de collectie.

The economy, stupid!

Ik deed dat ook omdat ik wist dat er ooit een andere wind zou gaan waaien. Geld wint het vaak van kennis, en 400.000 niet-gecatalogiseerde dis-

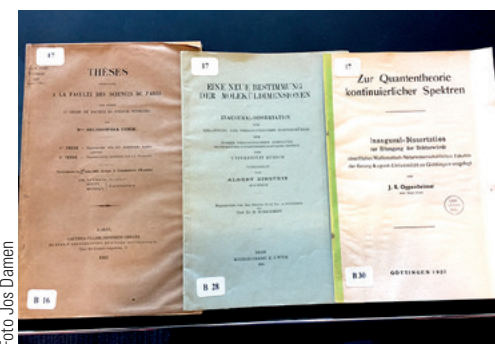
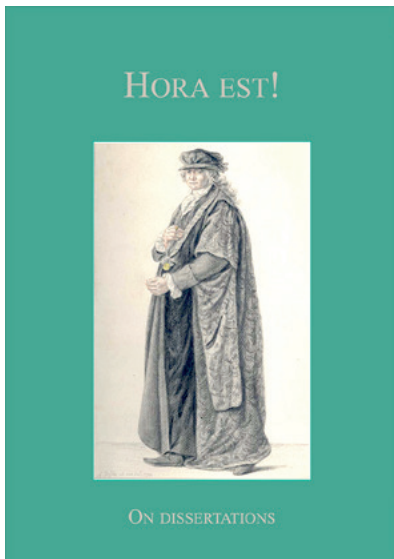

Foto: Jos Damen

De dissertaties van Marie Curie, Albert Einstein en J. Robert Oppenheimer blijven in Leiden

proefschriften verpulpte de uitverkoop

Omslag van het boekje
Hora est! (2005)

Proefschriften uit
Princeton (1906-1922)

te NRC over die voorgenomen actie, bij monde van Bart Funnekotter, onder de pakkende kop: ‘Bibliotheek Leidse universiteit gaat 400.000 proefschriften verpulpen, “de gemakkelijkste oplossing”’.

Heilige graal

Dat nare persbericht had ik op 11 september in handen gekregen. Bij de UBL wist men hoezeer die proefschriftencollectie mij aan het hart ging. Op een besloten discussielijst van boekenwormen, internetgeeks en uitgevers luchtte ik dezelfde dag mijn hart over de gang van zaken. Binnen twee dagen kreeg ik tien reacties, waaronder drie serieuze: op 12 september van Ithaka/JSTOR, op dezelfde dag van Clarivate (ProQuest Dissertations) en op 13 september van Brewster Kahle van Internet Archive. Omdat ik zelf al achttien jaar niet meer bij de UBL werk, kon ik niet veel meer doen dan ze alle feitelijke informatie geven en ze doorverwijzen naar de UBL. Dat deed ik natuurlijk, want de collectie is voor mij een heilige graal. En gelukkig had dat resultaat. Op 8 oktober maakte de Leidse bibliotheek trots bekend dat Internet Archive de collectie buitenlandse dissertaties van de UBL zal overnemen. Knap gedaan!

‘Waarom zou Internet Archive 350.000 boeken uit Europa over de oceaan naar Pennsylvania transporteren?’

400.000 boeken verpulpen?

In Leiden werd wel naar de collectie gekeken, maar het platte denken won. Op 16 september 2024 werd een (in eerste instantie alleen Nederlandstalig!) persbericht uitgegeven, onder de titel: ‘In september 2024 zal de Universitaire Bibliotheken Leiden (UBL) een collectie proefschriften van buitenlandse universiteiten van na 1850 afstoten’. In september? Dat was binnen twee weken! Twee dagen later bericht-

Foto Sebastiaan ter Burg

Brewster Kahle

Internet Archive

Waarom, in godsnaam, zou Internet Archive 350.000 boeken uit Europa over de oceaan naar Pennsylvania transporteren? (Naar mijn schatting 350.000 stuks, want de proefschriften uit de jaren 1580 tot en met 1850 blijven gelukkig wél in Leiden.) Dat kost toch een paar ton aan vervoerskosten? Bovendien wil Internet Archive de boeken digitaliseren en dat kost ook nog eens enkele miljoenen.

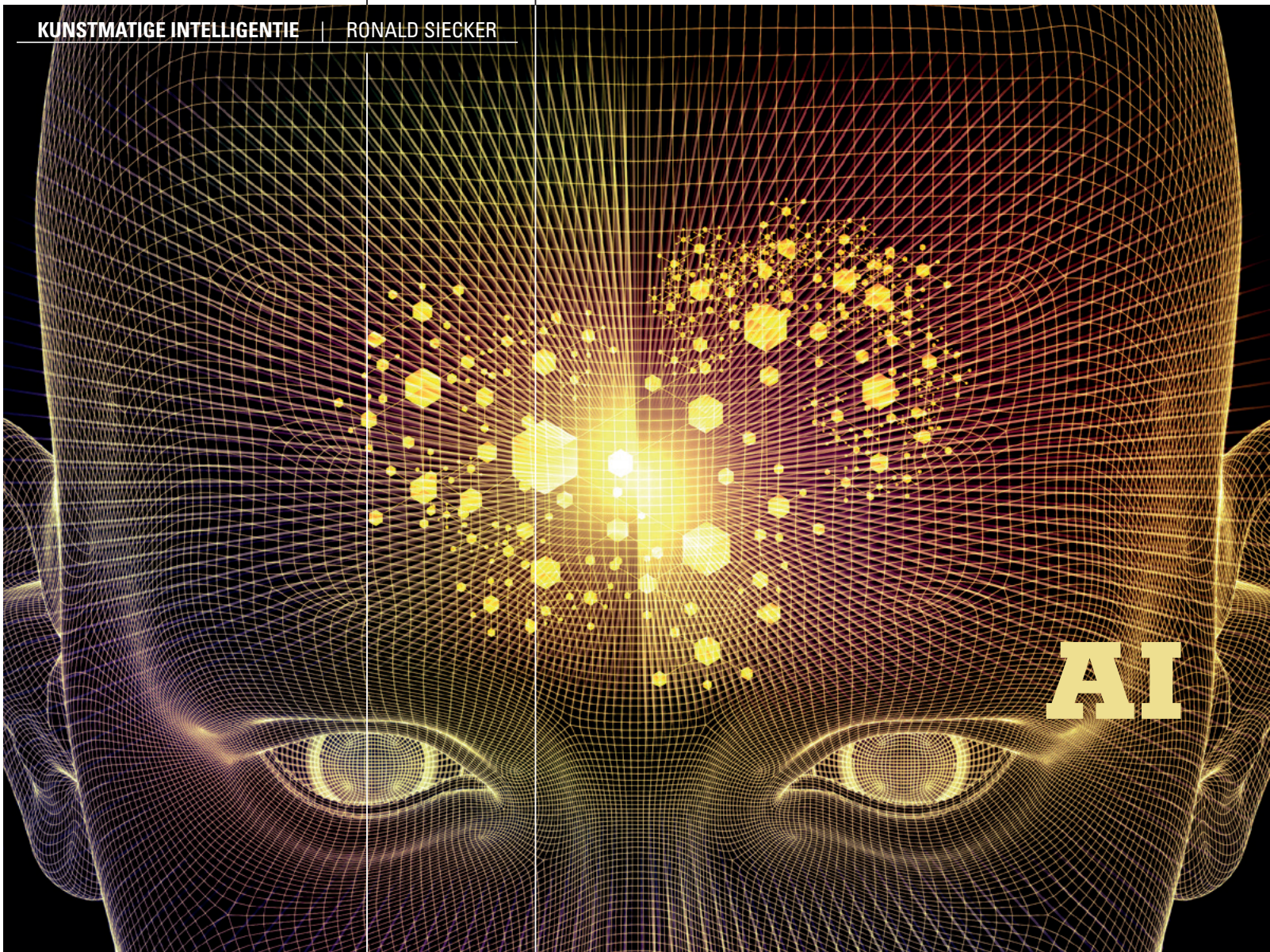
Het antwoord is simpel: de organisatie wil graag alle kennis op aarde beschikbaar maken. Dat doet ze heel goed: Internet Archive heeft nu 835 miljard webpagina’s gearchiveerd, maar ook 44 miljoen boeken en 15 miljoen geluidsopnames digitaal opgeslagen. Alleen is de hele collectie nogal Engels-talig georiënteerd, en nu haalt Internet Archive in een klap honderdduizenden serieuze Frans- en Duitstalige boeken binnen. Dat mag een grijpstuiver kosten – en Brewster Kahle heeft diepe zakken. Als Internet Archive er inderdaad in slaagt om de boeken te digitaliseren en open beschikbaar te stellen, is dat een prestatie van formaat.

Ik hang de vlag uit voor Kahle en zijn rechterhand Liz Rosenberg. Door snel te schakelen en met een goed aanbod te komen, is Internet Archive de grote winnaar in dit bizarre verhaal.

Dit artikel vind je inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

Boekscanner
Internet Archive (2008)

Ronald Siecker

Arts en (neuro)bioloog, en medeoprichter
van Evolae Institute

‘De oorspronkelijke definitie van AI, zoals in science-fiction-verhalen, is dat ze een digitale versie is van onze hersenen’

Een goede manier om een beeld te krijgen van de huidige AI, is om de werking ervan te vergelijken met ons menselijke brein, stelt Ronald Siecker. Dan valt een ding op: het lijkt sterk op hoe dromen werkt. In beide gevallen wordt bronmateriaal gebruikt waaruit nieuwe composities ontstaan. ‘Zo levert AI een opmerkelijke prestatie met een breed scala aan toepassingen, maar met vooralsnog een groot verschil met de echte hersenen: het ontbreekt haar aan redeneringsvermogen.’

Artificiële intelligentie is momenteel een van de meest besproken onderwerpen. Ze is ook het thema waarvan veel mensen verwachten dat het de komende jaren de meeste impact op de wereld zal gaan hebben – zelfs nog meer dan toch ook belangrijke issues zoals de oorlogen in Oekraïne en Gaza, of klimaatverandering. Sinds ChatGPT in november 2022 voor het eerst aan de wereld werd gepresenteerd, snel gevolgd door een aantal vergelijkbare AI-programma's, hebben de toepassingen hiervan een enorme vlucht genomen. Hoewel het misschien juist zou zijn om te zeggen dat de ideeën over *mogelijke* toepassingen van AI explosief zijn gegroeid. Want dat is waar momenteel de meeste berichten over komen.

nog meer onderzoek nodig is voordat dit überhaupt kan worden geprobeerd.

Vergelijking menselijk brein

Op dit moment worden praktisch iedere week wel – mogelijke – nieuwe AI-toepassingen geïntroduceerd, waardoor er zo onderhand geen grenzen meer lijken te zijn aan wat artificiële intelligentie kan. Maar zijn deze ideeën ook allemaal even realistisch? Kan AI dit inderdaad moeiteloos, of zitten er ook beperkingen aan? Als we hier een echt goed antwoord op willen geven, zullen we eerst een helder beeld moeten hebben van wat AI in haar huidige vorm nu eigenlijk is en doet. En een goede manier om hier een beeld van te krijgen, is om de werking ervan te vergelijken met ons eigen, menselijke brein.

Digitale hersenen

De oorspronkelijke definitie van AI, zoals die tot nu toe vooral in sciencefictionverhalen werd gebruikt, is dat ze

kan al snel het gevoel hebben dat dit ook inderdaad is bereikt. Want nu al maken AI's zelfstandig teksten en afbeeldingen, met een creativiteit die we in onze hele geschiedenis alleen nog maar bij mensen hebben gezien. Ze beantwoorden vragen, en met sommige zijn zelfs zinnige, inhoudelijke gesprekken te voeren. Waarbij de AI dan argumenteert zoals ook een mens dat zou doen.

Gevoelsmatig kun je hierdoor makkelijk de indruk krijgen dat je met een echt persoon te maken hebt, ook al is zij digitaal. Met een intelligent wezen dat kan denken en voelen, net zoals wij dat doen, en dat nauwelijks meer voor ons onderdoet. Maar die indruk blijkt voorlopig toch voornamelijk nog een illusie te zijn. Wanneer we 'onder de motorkap' van de AI kijken, dan gebeurt daar iets heel anders dan bij ons mensen wanneer we teksten schrijven of vragen beantwoorden. Want de huidige vormen van AI redeneren niet, en iets begrijpen doen ze al helemaal niet.

Samenhangend geheel

Een AI die een afbeelding van een boom maakt, of daar een verhaal over schrijft, heeft eigenlijk geen flauw idee wat een boom is. De AI begrijpt zelfs helemaal niet waar haar eigen tekst of afbeelding nou over gaat. En dat hoeft ze ook niet, omdat ze van totaal andere processen gebruikmaakt dan onze breinen dat doen. Een AI neemt namelijk door mensen gemaakt bronmateriaal en voegt de woorden of pixels hiervan in een nieuwe vorm samen. Statistische berekeningen in combinatie met een lerend algoritme zorgen er daarbij voor dat deze op zo'n manier worden samengevoegd, dat ze de grootste kans hebben om door een mens als een sa-

'Gevoelsmatig kun je de indruk krijgen dat je met een echt persoon te maken hebt, maar dat blijkt voorlopig een illusie te zijn'

is een dromend algoritme

AI in auto's, AI als arts

Zo gaat Volkswagen ChatGPT inbouwen in zijn nieuwe wagens, voorziet Price Waterhouse Coopers medewerkers inmiddels van een AI-assistent, en is de hardware van de nieuwe Samsung-telefoon simpeler dan de vorige generatie, maar nu heeft hij wel AI. Daarnaast wordt er, niet alleen binnen techbedrijven maar ook in de politiek, druk gesproken over hoeveel beroepsgroepen metertijd door AI vervangen kunnen gaan worden. Intussen heeft een AI het advocatenexamen afgelegd, waarvoor ze met vlag en wimpel zou zijn geslaagd. Verder heeft Google even geleden een AI de rol van arts op zich laten nemen, en deze zou beter en empathischer zijn geweest dan menselijke dokters – al werd er onderaan in de tekst wel voorzichtigheidshalve bij gezegd dat men de AI nog niet met echte patiënten heeft laten werken. En dat er

eigenlijk een digitale versie is van onze eigen hersenen. Waardoor AI dus alles kan waar ook ons brein toe in staat is, zoals analyseren, redeneren, conclusies trekken, begrijpen, besluiten nemen, zelfstandig communiceren en eigen, originele ideeën ontwikkelen. Daarnaast zou ze mogelijk ook nog gevoelens en een vrije wil kunnen hebben, net zoals wij. (Iets wat in de genoemde SF-verhalen trouwens vaak niet zo gunstig voor ons mensen uitpakt.) Alleen zou AI dan natuurlijk in alles beter zijn dan wij, en een veel hogere intelligentie hebben. Zodat ze ons antwoorden op vragen kan geven die wij zelf nooit zouden kunnen vinden.

Onder de AI-motorkap

Iedereen die als gebruiker met de huidige vormen van AI te maken krijgt,

menhangend geheel te worden gezien. Dat is niet een *logisch* of een *correct* geheel, maar een *samenhangend* geheel – dus iets wat op ons menselijke brein een begrijpelijke indruk maakt.

Dit is overduidelijk iets heel anders dan wat zich binnenin ons afspeelt wanneer we werk afleveren. Toch doet ook ons eigen brein regelmatig iets wat hier wel verrassend veel op lijkt, namelijk wanneer we dromen.

Complete modelwereld

Ondanks dat er al heel lang onderzoek naar dromen wordt gedaan en we ze momenteel dankzij fMRI-scans ‘live’ in onze breinen kunnen zien ontstaan, is er nog altijd veel onduidelijk over wat dromen nu precies zijn en doen. Wel weten we inmiddels dat in dromen onder andere ervaringen uit ons dagelijks leven worden verwerkt, en dat ze helpen om deze in ons geheugen op te slaan. (Zo onthoud je leerstof bijvoorbeeld beter wanneer je na het studeren even een dutje doet, dan wanneer je wakker blijft.) Maar wat aan dromen het meest bijzonder is, en wat we allemaal iedere nacht opnieuw kunnen ervaren, is dat er binnenin ons brein een complete modelwereld wordt gecreëerd.

Nieuwe mentale constructie

Wanneer we dromen bevinden we ons helemaal in ons eigen hoofd, hoewel het lijkt alsof we in de buitenwereld rondlopen; we kunnen thuis zijn, op straat of op een verre reis, mensen ontmoeten en allerlei levendige ervaringen hebben. De droomwereld waarin we ons dan bevinden is helemaal door ons eigen brein gegenereerd, waarbij erva-

‘De huidige vormen van AI redeneren niet, en iets begrijpen doen ze al helemaal niet’

ringen die we op wakkere momenten hebben opgedaan als bronmateriaal worden gebruikt. Dit kun je onder andere merken aan het feit dat iedereen in onze dromen altijd de talen spreekt die wij zelf ook kennen, en nooit een onbekende taal. Echter, omdat uit die ervaringen een heel nieuwe mentale constructie wordt gevormd, komen zelfs vertrouwde plaatsen er in een droom vaak net wat anders uit te zien als in werkelijkheid – ook al beseffen we dat meestal pas wanneer we weer wakker zijn.

Ook een droom is altijd een min of meer samenhangend geheel, in die zin dat bijvoorbeeld deuren, ramen, stoeptegels en auto’s allemaal hun logische plekken innemen en dat de gesprekken begrijpelijk zijn. Maar dromen zijn overduidelijk niet bedoeld als een correcte weergave van de werkelijkheid, net zomin als ze logisch of kloppend hoeven te zijn.

Droom en werkelijkheid

Een AI heeft geen ‘wakkere’ ervaringen om uit te putten. In plaats daarvan gebruikt zij de door mensen samengestelde database die haar bronmateriaal vormt, maar wat ze daar vervolgens mee doet, heeft opvallend veel weg van dromen. En door AI te beschouwen als dromende software, krijgen we ook een helderder beeld van de mogelijkheden en beperkingen ervan. Want net zoals in dromen soms hele nieuwe architectuur, kunstwerken of complete muziekstukken vorm kunnen aannemen, blijkt ook AI heel goed te zijn in het maken van nieuwe composities. Zoals teksten, afbeeldingen, molecuulmodellen of zelfs softwarecode. Alleen

‘De door AI gedroomde creaties blijken, net als onze menselijke dromen, lang niet altijd te kloppen met de werkelijke wereld’

blijken de door AI gedroomde creaties, net als onze menselijke dromen, lang niet altijd te kloppen met de werkelijke wereld.

Menselijke controle

Hiervan zijn dan inmiddels ook al talloze voorbeelden te vinden. Mensen die de AI vroegen om hun eigen biografie te schrijven, kregen een fantastisch levensverhaal voorgeschoteld, maar dat had alleen helemaal niets met hun echte leven te maken. Een advocaat die AI opdroeg om voorbeelden van rechtszaken te vinden die hij als precedent in zijn pleitnota zou kunnen gebruiken, kreeg ‘droomzaken’ aangeleverd die precies waren wat hij nodig had; alleen bleek geen een daarvan ook werkelijk te hebben plaatsgevonden. Dit jaar haalde het bedrijf DPD in Groot-Brittannië zijn AI-chatbot offline, omdat deze op een volkomen geloofwaardige manier met klanten praatte, maar aan hen begon te vertellen dat DPD het slechtste bedrijf ter wereld was en dat hij het niemand zou aanbevelen.

De reactie van de ontwikkelaars hierop is te vermelden dat door AI aangeleverde resultaten voorlopig nog wel door mensen moeten worden gecontroleerd. Dit kan echter alleen maar op een realistische manier gebeuren, wanneer we de AI zien als wat zij werkelijk is.

Redeneringsvermogen

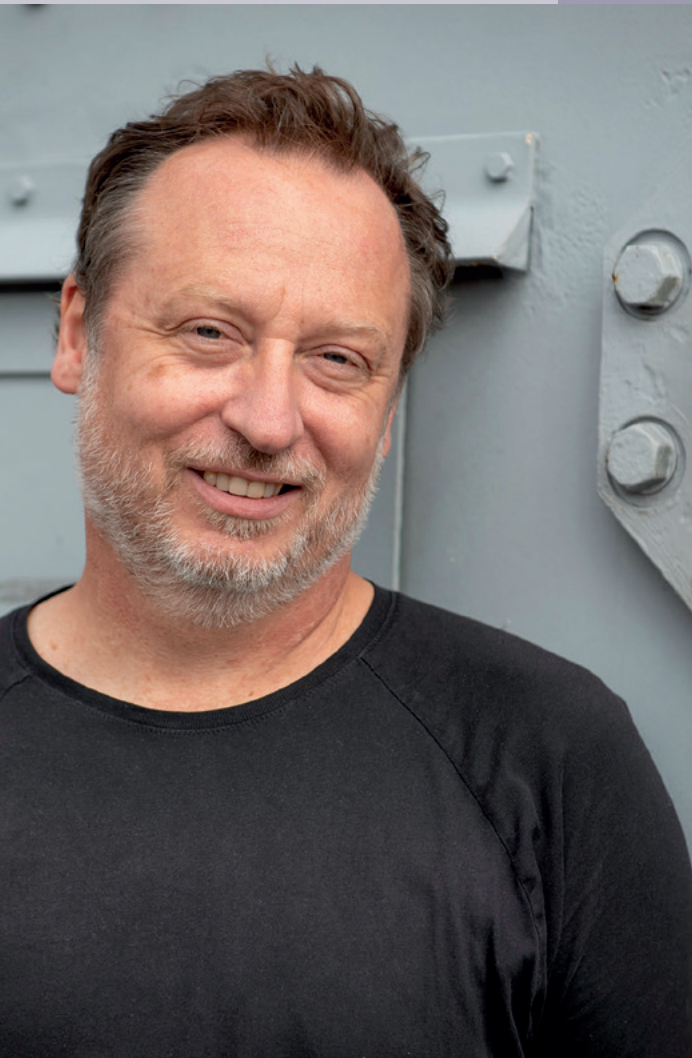
Op dit moment hebben we algoritmes die in staat zijn om uit aangeleverd bronmateriaal nieuwe composities te dromen. Dit is een opmerkelijke prestatie, en een die beslist een breed scala aan toepassingen kan hebben. Maar net zoals niemand een medische behandeling of het complete beleid voor een onderneming op een droom zal baseren, is de huidige AI er nog niet aan toe om werkelijk inhoudelijke beslissingen te nemen of adviezen te geven. Dat zal zij pas kunnen gaan doen wanneer er echt redeneringsvermogen aan wordt toegevoegd, en dat is een compleet ander soort hersenfunctie dan wat nu de bron van de algoritmes vormt.

Je vindt dit artikel inclusief linkjes en boekentips in het archief op informatieprofessional.nl.

<

Ontslakken

De tekst van deze column, inclusief linkjes, en de gesproken versie ervan vind je in het archief op informatieprofessional.nl.

Frank Huysmans

Researchspecialist bij KB, nationale bibliotheek en zelfstandig onderzoeker en adviseur bij WareKennis

‘Konden onze data – open, linked en FAIR – eerst gaan stromen, inmiddels worden de silomuren weer opgetrokken’

Silo's zijn voor informatieprofessionals wat slakken zijn voor de moestuinbe-zitter. Met alles wat we in ons hebben gaan we er tegen tekeer. Ook al weten we dat die dingen gewoon weer terugkomen zodra we even de andere kant op kijken. Anders dan bij de slijmerige bladvreter wil je dat data en informatie *niet* opgesloten zitten maar vrijelijk kunnen stromen.

In organisaties gaat dat zoals bekend niet vanzelf. Afdelingen hebben de neiging om ‘hun’ informatie af te schermen. Daarmee vergroten ze hun autonomie en maken ze de rest van de organisatie van hen afhankelijk. Zeer tegen de zin van het hogere management. Dat wil alle informatie uit de hele organisatie bij elkaar hebben om goed te kunnen sturen.

Ook softwareleveranciers hebben baat bij silovorming. Bestanden worden weggeschreven in een formaat dat alleen te openen is met die software zelf. Hoe langer je klant blijft, hoe groter de kosten en moeite om het digitale geheugen van je organisatie over te zetten naar een nieuwe standaard. Door schade en schande (*vendor lock-in*) wijs geworden, gingen we van leveranciers eisen dat bestanden voortaan in open standaarden konden worden weggeschreven. Na veel getouwtrek gingen ze door de bocht en konden onze data en informatie gaan stromen. Open, linked en FAIR.

Niet voor lang. Inmiddels worden de silomuren weer opgetrokken. Geschrokken door alle berichten over bedrijfsspionage en ransomware zijn organisaties met hangende pootjes teruggekeerd naar de grote jongens met het verzoek om integrale beveiligingsoplossingen. Die zijn er, maar de service level agreements komen met aanvullende eisen. Al het inloggen moet achter twee-factor-identificatie. Werknemers die met hun

eigen laptops en telefoons inloggen op de bedrijfsnetwerken ... supersympathiek, maar inherent onveilig. Geef hun liever gratis spullen van de zaak en laat je IT-afdeling zo bepalen wat erop mag worden gezet – en vooral wat niet. Dan is het veilig houden van je systemen nog uitdagend genoeg. Zelfs met de beste firewalls en scantechnologieën weet je nooit zeker of er niet toch een vers gemuteerd virus, worm, Trojaans paard of ander digitaal ongedierte binnensluipt.

Zo veranderen onze organisaties zelf in silo's. Je wilt een Word-bestand delen met iemand van buiten? Weet je dat zeker? Dan krijgt die persoon een mail met een downloadlink en nog een mail met een code om het bestand middels die link op diens eigen apparaat te kunnen neerzetten.

Is dit alles niet de belangrijkste reden, vraag ik me inmiddels af, voor de nog altijd wereldwijd afnemende productiviteitsgroei? En dus ook de reden waarom alle hoop van Big Tech is gevestigd op AI om de groeiverwachtingen van investeerders alsnog te kunnen waarmaken? En waarom AI geïntegreerd wordt in alle software waarmee jij en ik dagelijks werken? Zodat we, door het voortdurend moeten wegklikken van alle goedbedoelde AI-suggesties, alleen nog in slakkengang kunnen werken? <

Metershoge boekenkasten, passen die nog wel in onze huidige informatiesamenleving? Bij de TU Delft wordt het antwoord op die vraag onderzocht binnen de Collection Wall: een digitale verrijking van de iconische blauwe kastenwand in de universiteitsbibliotheek. Een veelkantig co-creatieproject waarbij de wensen van allerlei typen gebruikers worden meegenomen.

Collection Wall TU Het vinden

‘Het project nam jaren in beslag, en honderden studenten, docenten en andere betrokkenen werden ervoor geconsulteerd’

Anne van den Dool
Tekstschrijver, auteur
en cultureel journalist

Wie de bibliotheek van de Technische Universiteit in Delft voor de geest haalt, ziet ongetwijfeld allereerst dat iconische puntige dak voor zich, omringd door gras waarop studenten ’s zomers maar al te graag in de zon liggen. Maar wie in gedachten naar binnen gaat, denkt zeer waarschijnlijk vooral aan de koningsblauwe boekenwand die de centrale hal siert. In die metershoge kasten stonden jarenlang enkel fysieke boeken – en dat terwijl de collectie van de TU Delft Library ook miljoen digitale bestanden en zelfs erfgoedobjecten bevat. Die verdienen het net zo goed om tentoonge-

steld te worden, dacht Alice Bodanzky, sinds drie jaar als projectleider verbonden aan de Delftse universiteitsbibliotheek. Zij begeleidde de transformatie van boekenkast naar Collection Wall: een project dat jaren in beslag nam en waarbij honderden studenten, docenten, partners en andere betrokkenen werden geconsulteerd.

Transformatie bibliotheek

Bodanzky, expert in digitale transformaties, begeleidde al verschillende soortgelijke projecten over de hele wereld. Daarbij liet ze media, kunst, design, wetenschap en technologie samenkomen, onder meer middels inter-

Delft Library inspireert tot verder zoeken van de toekomst

Alice Bodanzky tijdens een presentatie over de Collection Wall.

extra informatie die hun bijzonderheid benadrukt. Hetzelfde geldt voor digitale collecties: met schermen en QR-codes worden deze zichtbaar en toegankelijk gemaakt. ‘We willen bezoekers bewustmaken van het bestaan van deze collecties’, vertelt Bodanzky. ‘Daarnaast willen we verbindingen tussen deze verschillende typen collecties mogelijk maken en gebruikers uitnodigen de interactie met de fysieke én digitale objecten aan te gaan. Door een brug te slaan tussen het verleden, het heden en de toekomst willen we nieuwe verbindingen en verhalen stimuleren voor educatieve doeleinden en culturele programmering.’

Studenten betrekken

De blauwe boekenwand is bijna net zo iconisch als het exterieur van de Delftse universiteitsbibliotheek, en dus was een radicale transformatie van de muur geen optie: de kleur en de hoge kasten moesten behouden blijven. Daarom werden experimenten uitgevoerd om digitale schermen en historische objecten op een subtiele manier in de kasten te integreren.

Ontwerpkeuzes als deze kwamen tot stand via tal van sessies met studenten, onderzoekers, docenten en andere betrokkenen van verschillende afdelingen. ‘Met name de mening van de studenten vinden we belangrijk’, aldus Bodanzky. ‘Zij zijn de primaire gebruikers van de Collection Wall en moeten zich het meest aangesproken voelen door de manier waarop we informatie presenteren. Daarom lieten we hen zo direct mogelijk meedenken over de keuzes die we maken. Soms staan zij zelfs aan de basis van een nieuw idee.’

Gedragen eindproduct

Bij zulke complexe trajecten helpt het natuurlijk dat studenten van de technische universiteit vanuit hun eigen expertise kunnen meedenken: ze houden

ze willen geïnspireerd worden en op nieuwe ideeën worden gebracht. De wand is daar echter nog lang niet altijd goed op ingesteld: die presenteert boeken volgens het classificatiesysteem zoals dat door de bibliotheekcatalogus wordt gebruikt – een volgorde die voor veel studenten onbekend of onlogisch is.’

Betekenisvolle ervaring

Daar moet de Collection Wall verandering in brengen. Waar de imposante boekenwand voorheen vooral een gevoel van ontoegankelijkheid uitstraalde, moeten bezoekers van de TU Delft Library bij het zien van de met papier gevulde muur voortaan jeukende handen krijgen van zoekenthousiasme. ‘We willen de bezoeker een betekenisvolle ervaring geven’, legt Bodanzky uit. ‘Dat zit ’m in het ontdekken van informatie die je nodig hebt, maar ook in verrast worden door dat waarvan je nog niet wist dat je er nieuwsgierig naar was.’

Dat wordt onder meer bewerkstelligd door ook objecten een plek te geven op de planken, zoals meetinstrumenten en oude boeken en prenten, voorzien van

‘In de boekenmuur zoeken gebruikers steeds minder naar dat ene specifieke boek; ze willen op nieuwe ideeën worden gebracht’

Foto's Mischka Mammot

actieve oplossingen in tentoonstellingen en in consultancyklussen voor uiteenlopende klanten, ook in de culturele en educatieve sector. De bibliotheek kwam relatief laat in haar carrière op haar pad, vertelt ze, maar toen ze eenmaal kennismaaakte met de variatie aan taken die deze instellingen wereldwijd op zich nemen, was ze verkocht. In Delft werd het gesprek over de transformatie van de universiteitsbibliotheek al meer dan tien jaar gevoerd, blikte ze terug. ‘Studenten en onderzoekers verkrijgen al lange tijd op nieuwe manieren informatie. In de boekenmuur zoeken gebruikers steeds minder naar dat ene specifieke boek;

Foto's Mischa Mannot

De digitale collecties zijn op een visuele manier, met grote multidimensionale kaarten en QR-codes, doorzoekbaar.

zich vaak genoeg bezig met ontwerp-vraagstukken. Verder zorgde het uitgebreide co-creatieproces direct voor onderlinge verbondenheid en enthousiasme voor het eindproduct, merkte Bodanzky. ‘De kans dat je eindproduct door de doelgroep wordt gedragen is een stuk groter wanneer je die bij het ontstaansproces betreft.’

Een belangrijk vraagstuk dat op die manier kon worden getackeld, was de volgorde waarin objecten op de muur moesten worden gepresenteerd. Waar een gerichte zoeker goed uit de voeten kan met sortering op alfabet, is dat voor iemand die nog niet precies weet welke titel uit de kast te vissen een stuk lastiger. ‘De muur is zo groot dat studenten vaak niet weten waar ze moeten beginnen’, weet Bodanzky. ‘Een zoektocht begint met een aanknopingspunt: waar start je je reis? Na lang discussiëren kwamen we tot de conclusie dat we toegangspunten moeten creëren, gekoppeld aan de verschillende afdelingen. Aan de ene kant voelt dat soms als een kunstmatig onderscheid dat verhindert om over de grens van je eigen

‘We willen gebruikers uitnodigen de interactie met de fysieke én digitale objecten aan te gaan’

discipline heen te kijken. Aan de andere kant bleek de meerderheid van de studenten toch de voorkeur te hebben om bij de eigen faculteit te beginnen met zoeken. We onderzoeken nu manieren om deze optie in de muur aan te bieden en toch de kruising van kennis tussen disciplines aan te moedigen.’

Inspelen op de toekomst

Op dit moment worden verschillende kleuren gebruikt voor het aanduiden van de afdelingen. Ook worden materialen over hetzelfde onderwerp bij elkaar gezet. ‘Kwesties als deze spelen natuurlijk niet alleen bij ons’, zegt Bodanzky. ‘We hebben veel gekeken naar de manier waarop bibliotheken, musea en archieven over de hele wereld dit soort vraagstukken aanvliegen. Instellingen als deze hebben vaak te maken met veelvormige collecties die ze op een zo aantrekkelijk mogelijke manier aan bezoekers willen presenteren. Daarbij speelt de lokale context van een instelling vaak een grote rol. Bovendien willen we als organisaties graag inspelen op toekomstige vormen

van informatievoorziening. Dat is een uitdagend vraagstuk: we weten niet wat ons op dat gebied de komende jaren allemaal te wachten staat.’

Om die toekomst toch dichterbij te halen, is in de Collection Wall onlangs een spannende tool geïntegreerd. Boven een scherm prijkt de tekst: ‘Scan a book to change your future’. Bezoekers kunnen een boek in een houder zetten, waarna een door een algoritme aangestuurd figuur tegen hen begint te praten: welk toekomstig beroep zouden ze met dit boek in de hand kunnen uitoefenen? ‘Goede informatievoorziening kan een carrière een compleet andere wending geven’, benadrukt Bodanzky. ‘Met deze tool willen we bezoekers op een speelse manier betrekken bij het verkennen van de fysieke collectie, waarbij de nadruk wordt gelegd op hoe lezen kan helpen om hun toekomstige carrière vorm te geven.’

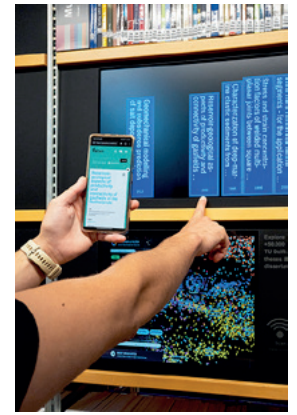
Vindingrijke prototypes

In de Collection Wall zijn meer van zulke vindingrijke prototypes ingebouwd, ontwikkeld door studentassistenten

Foto's Mischa Mannot

Voor het verrassings-effect zijn ook fysieke objecten in de Collection Wall opgenomen, voorzien van extra informatie die hun bijzonderheid benadrukt.

van verschillende faculteiten. Een mooi voorbeeld is de XR Cone (zie het artikel in IP #3-2023): een op extended reality gebaseerde ervaring waarbij de collectie je dankzij een VR-bril, midden in de TU Delft Library, digitaal om de oren vliegt. Zulke innovaties zijn extra belangrijk voor het etaleren van collecties die niet louter uit boeken bestaan, zoals video's en 3D-scans. Ook Oracle 1.0 bracht nuttige inzichten. Dit prototype bestaat uit grote schermen in de universiteitsbibliotheek, waarop de digitale collecties – inclusief scripties en dissertaties – op grote multidimensionale kaarten worden getoond. Gebruikers kunnen zo op een visuele manier de collectie doorzoeken. Samen zorgden deze en andere prototypes voor rappe ontwikkelingen binnen het Collection Wall-project, aldus Bodanzky. 'We ontdekten hoe belangrijk het is dat de mensen achter onderzoek of een getoond item worden uitgelicht. We helpen hier bijvoorbeeld bij door de beste afgestudeerden van elke faculteit uit te lichten door hun scripties te tonen en docenten van de TU

'Studenten moeten zich het meest aangesproken voelen door de manier waarop we informatie presenteren'

Delft hun top tien van favoriete boeken te laten aanraden. Daarbij plaatsen we uiteraard ook een QR-code, zodat de digitale versies van deze materialen eveneens bij de hand zijn.' Ook werd duidelijk hoe belangrijk het juist bij digitale collecties is om toch een fysiek aanknopingspunt te bieden, bijvoorbeeld in de vorm van blokken met informatie tussen de boeken of zogeheten tokens, die gebruikers kunnen scannen om een digitale publicatie tevoorschijn te toveren.

Digitaal communityproject

Uiteraard ligt er ook de wens de Collection Wall een digitale equivalent te geven. 'In deze tijd is dat niet meer dan vanzelfsprekend', vindt Bodanzky. 'We willen uiteindelijk dat het een platform wordt waarop informatie op een vanzelfsprekende manier aan elkaar wordt gekoppeld – hopelijk ook aan collecties van andere instituten. Zo ontstaat een communityproject dat de behoeften van de gebruikers weerspiegelt. Als we iets hebben geleerd van het traject zoals we het tot nu toe hebben doorlo-

pen, is het wel dat zulke samenwerkingen met betrokkenen in alle fasen van het proces van groot belang zijn voor het eindresultaat.' De ontwikkeling van de Collection Wall is al zo'n twee jaar gaande, maar de muur is in feite nooit af. Op dit moment wordt bijvoorbeeld gewerkt aan een omzetting van de wand in geluidsvorm, zodat de collectie voor meerdere zintuigen toegankelijk is. Bodanzky hoopt dat het project zich nog tientallen jaren op deze manier zal doorontwikkelen. 'Met de Collection Wall laten we zien dat we veranderingen in onze manier van informatie consumeren niet wegduwen, maar juist omarmen. Daarmee nemen we dezelfde houding aan als onze beoogde gebruikers: we blijven op zoek naar inspiratie en hopen steeds iets nieuws te ontdekken.'

Meer lezen?

Je vindt dit artikel inclusief linkjes en extra bronnen in het archief op informatieprofessional.nl.

Bij 'Scan a book to change your future' voorspelt een algoritme welk toekomstig beroep de gebruiker met dit boek in de hand kan uitoefenen. 'We leggen hier de nadruk op hoe lezen kan helpen om je toekomstige carrière vorm te geven.'

Foto's: Robert Kroonen

Informatiemanagement: een gouden medaille met twee kanten

BIM versus IHH

Het begrip informatiemanagement wordt in de praktijk vaak op verschillende manieren ingevuld. Zo kan het gaan over businessinformatiemanagement (BIM), maar ook over informatiehuishouding (IHH), ofwel informatie-dienstverlening. Dit kan leiden tot verwarring en dat is jammer, meent Frank van Outvorst. Beide zijn namelijk nauw met elkaar verbonden, en BIM- en IHH-professionals moeten juist samenwerken voor het beste resultaat.

Frank van Outvorst
Consultant, trainer businessinformatiemanagement en onderzoeker bij de Hogeschool Utrecht

Om maar 'met een open deur in huis te vallen': gegevens, informatie en de systemen waarin gegevens worden verwerkt en waarmee informatie beschikbaar wordt gesteld, zijn voor veel organisaties al uitermate belangrijk, en dit belang zal de komende jaren alleen maar toenemen. Steeds meer organisaties komen tot de conclusie dat er data-gestuurd moet worden gewerkt, of dat informatieverwerking binnen de organisatie een directe invloed heeft op de corebusiness. Dit betekent dat het noodzakelijk is om te komen tot een goede sturing of regievoering op de wijze waarop een organisatie omgaat met data, informatie en informatiesystemen. Informatiemanagement heeft de verantwoordelijkheid om invulling te ge-

ven aan deze sturing en regievoering, maar in de praktijk blijkt vaak onduidelijkheid over de term, en daarmee over de invulling ervan. Dit is vooral het geval in organisaties waar ook het begrip informatiehuishouding een belangrijke rol speelt.

Definities

In het Nederlandse taalgebied bestaan diverse definities van informatiemanagement; ze komen uit de kokers van auteurs als Bemelmans, Looijen, Maes, Starreveld of Van der Pols – om maar een paar namen te noemen. Deze definities worden gehanteerd in de werelden en de opleidingen op het gebied van bestuurlijke informatiekunde, business- en informatiemanagement, bedrijfsinformatica en IT. Op zich komen ze allemaal tot dezelfde kern: *informatiemanagement is de vertaling van de behoefte aan informatie binnen een organisatie naar een adequate informatievoorziening.*

De *informatiebehoefte* van een organisatie komt voort uit de doelstellingen van de organisatie en de wijze waarop de organisatie met processen en structuren is ingericht en waarop de organisatie wordt bestuurd. *Informatievoorziening (IV)* bestaat uit het geheel van mensen en middelen waarmee de informatiebehoefte van de organisatie wordt ingevuld: informatie, informatiesystemen, IT-infrastructuur en dienstverleningsprocessen. Informatievoorziening is volgens deze definitie dus veel meer dan alleen het verstrekken van informatie, zoals in het geval van de website van een automerk waarop de verschillende automodellen staan beschreven. Nog afgezien van het feit dat de definitie spreekt van het invullen van de informatiebehoefte *van een organisatie* – voorlichting aan consumenten of burgers valt daarmee niet onder de definitie van IV.

In het Engelse taalgebied wordt deze vorm van informatiemanagement ook wel aangeduid met de term ‘business IT alignment’: het afstemmen van de IT op de business (en omgekeerd).

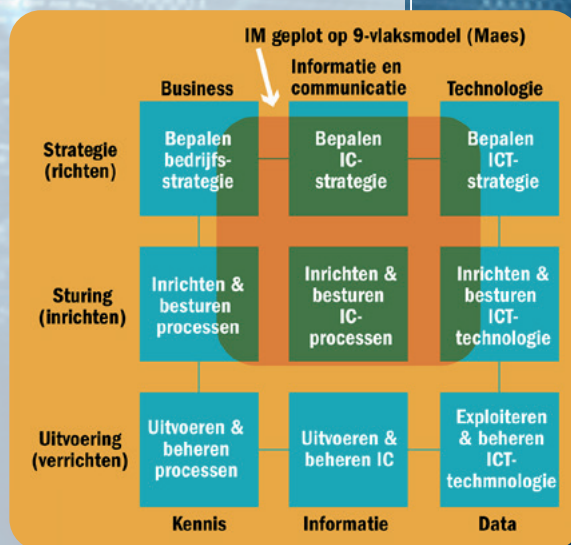
Informatiebehoeften

Binnen informatiemanagement is

sprake van continue afstemming tussen business en IT. Informatiebehoeften kunnen wijzigen. Hier kunnen allerlei redenen voor zijn: veranderende bedrijfs- of werkprocessen, veranderende organisatiestructuren of -sturing, wijzigingen in wet- en regelgeving waaraan men zich dient te houden (compliance) of nieuw organisatiebeleid waaraan men zich graag wil houden (conformance).

Het is de taak van informatiemanagement om de (veranderde) informatiebehoeften te (onder)kennen. Hierbij worden organisatie, processen, informatiesystemen en data met elkaar in verbinding gebracht. Naast de vertaling van deze behoeften naar (aanpassingen van) de informatie-

‘Informatiemanagement zorgt voor een afgestemde en eenduidige definitie van de informatiebehoefte’

voorziening is een belangrijke taak van informatiemanagement ook om de consequenties van nieuwe informatiebehoeften in kaart te brengen en met de organisatie te bespreken. Deze consequenties worden uitgedrukt in termen als baten, kosten, investeringen, risico's, inspanningen, doorlooptijden et cetera. Een dergelijk gesprek moet resulteren in een voor alle betrokkenen aanvaardbare formulering van de informatiebehoefte.

Informatiemanagement zorgt voor een afgestemde en eenduidige definitie van de informatiebehoefte. Bij een automatiseringsvraagstuk vult de IT-dienstverlener deze verder in. Gaat het om organisatorische of procedurele vraagstukken, dan doet de interne business of IV-organisatie dit.

Businessinformatiemanagement

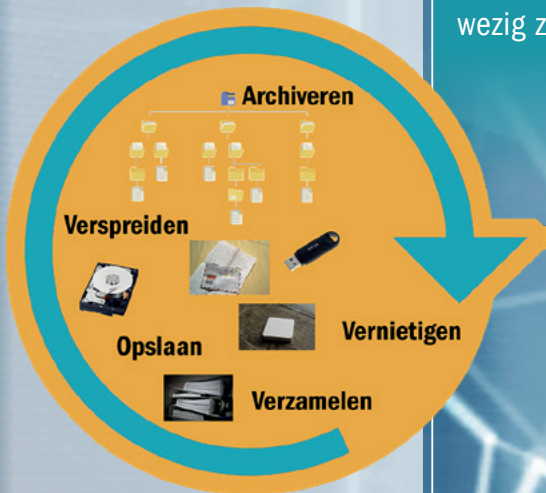
Tegenwoordig wordt het vakgebied zoals hiervoor beschreven aangeduid als businessinformatiemanagement (BIM). Samenvattend omvat BIM het volgende:

- > Continue evaluatie of de informatiesystemen, de informatiestromen en de informatieproducten de processen en de besturing van de organisatie nog adequaat ondersteunen;
- > Continue evaluatie of de informatievoorziening voldoet aan alle eisen die vanuit wet- en regelgeving worden gesteld;
- > Vertaling van de strategische veranderbehoefte naar programma's en projecten om deze veranderingen te kunnen doorvoeren;
- > Continue afstemming tussen vraag en aanbod van informatievoorziening en IT op zowel strategisch, tactisch als operationeel niveau.

IHH of informatiedienstverlening

Zoals hierboven aangegeven kom ik regelmatig begripsverwarring tegen. Deze lijkt te ontstaan doordat er nog een andere invulling van het begrip informatiemanagement is. Daarbij gaat het om het verzamelen en bewaren van informatie uit een of meer bronnen en het zorgdragen dat deze informatie naar de juiste afnemers wordt gedistribueerd. Hierbij zijn de volgende vijf onderdelen van belang:

1. Verzamelen
2. Opslaan
3. Verspreiden
4. Archiveren
5. Vernietigen

Informatie kan daarbij bestaan uit gestructureerde en ongestructureerde informatie in allerlei vormen, zoals filmpjes, foto's, losse spreadsheetbestanden of aantekeningen op een bierviltje. In de praktijk ligt de nadruk vooral op informatie gevat in documenten. Er wordt gezorgd dat deze informatie terug te vinden is en duurzaam toegankelijk wordt opgeslagen en beschikbaar wordt gesteld, en dat ze wordt vernietigd zodra de bewaartermijn is verstreken.

Juiste omgang met informatie

Om te zorgen dat met informatie op de juiste manier wordt omgegaan en dat ze op de juiste wijze wordt gedistribueerd, is een adequate informatiehuishouding noodzakelijk. Deze bestaat uit mensen, afspraken, processen en/of procedures en middelen. Onder middelen vallen onder meer workflowmanagement (WFM)-

‘BIM heeft ook de verantwoordelijkheid voor alle andere bedrijfsapplicaties en gestructureerde datasets die aanwezig zijn’

‘Soms wordt er onvoldoende onderkend dat de zorg voor de totale IV binnen een organisatie breder is dan alleen de zorg voor IHH’

systemen die de stroom van informatie door een organisatie geleiden, enterprisecontentmanagement (ECM)-systemen voor ongestructureerde informatie, en documentmanagementsystemen (DMS) voor de ondersteuning van documenten. Deze invulling van informatiemanagement wordt gehanteerd in de werelden en de opleidingen op het gebied van informatiedienstverlening en -management en documentaire informatievoorziening. Om begripsverwarring met businessinformatiemanagement te voorkomen wordt dit verder aangeduid met de termen IHH of informatiedienstverlening.

Vooraf bij de overheid

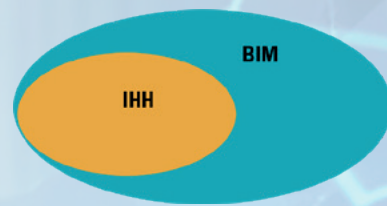
Met name binnen overheidsorganisaties is de IHH/informatiedienstverlening-benadering uitermate belangrijk. We leven in Nederland in een democratie, en de overheid moet zich verantwoorden aan parlement, pers en burgers. Dit betekent dat de ze transparant moet zijn in haar beleidsvorming en besluitvorming. Om dit te regelen is wetgeving in het leven geroepen, denk aan de Wet open overheid (Woo) en de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). (De AVG is natuurlijk ook van toepassing op organisaties buiten de overheid!)

Om te voldoen aan de doelen van deze wetten – actieve openbaarmaking en snelle beantwoording van vragen in het kader van openbaarmaking onder de borging van privacy – wordt binnen de Nederlandse overheid veel nadruk gelegd op het op orde brengen van de informatiehuishouding. Op dit moment worden veel IHH-gerelateerde programma's en projecten uitgevoerd.

IHH verschaft de organisatie kaders voor de te gebruiken informatiedragers, voor de opslagstructuren om deze informatiedragers zodanig op te slaan dat ze teruggevonden en gedistribueerd kunnen worden, en voor richtlijnen voor het bewaren van informatie, zoals vernietigings- of bewaartermijnen, of richtlijnen om informatie duurzaam toegankelijk te maken (DUTO-richtlijnen).

De relatie tussen BIM en IHH

Natuurlijk is de zorg voor de informatiehuishouding een integraal onderdeel van de totale regie op de informatievoorziening waarvoor businessinformatiemanagement is opgesteld. En de in het kader van IHH in te zetten middelen zijn ook informatiesystemen die onder het aandachtsgebied van BIM vallen. Maar de scope van BIM is breder. Naast IHH heeft BIM ook de verantwoordelijkheid voor alle andere bedrijfsapplicaties die aanwezig zijn en ook voor alle andere gestructureerde datasets. BIM zal hierbij steeds de brug tussen business en IT slaan vanuit een benadering van het complete proceshuis en het totale applicatie- en datalandschap van de organisatie.

Diverse specialisten betrokken

Het is belangrijk om in het IV-beleid en in de businessinformatieplannen ook IHH op te nemen als geprioriteerd onderwerp. IHH-projecten kunnen een grote impact hebben op de organisatie en/of een groot beslag leggen op de beschikbare menscapaciteit, de financiële middelen of het verandervermogen van de organisatie. Daarom moeten IHH-projecten samen met andere IV- of automatiseringsprojecten worden geprioriteerd en bewaakt op voortgang en samenhang.

Natuurlijk zijn bij de uitvoering van BIM diverse specialisten betrokken. Dit zijn bijvoorbeeld informatiemanagers en inhoudelijk domeinexperten die samen met IT-specialisten in een IT-project een informatiesysteem aan het ontwikkelen zijn, maar het kunnen ook enterprise- of IT-architecten zijn. Verder zijn bijvoorbeeld security- en IHH-specialisten betrokken bij BIM. Afstemming tussen deze rollen is cruciaal.

In de praktijk worden businessinformatiemanagement en IHH/informatiedienstverlening geregeld gezien als twee vakgebieden die losstaan van elkaar. Of er wordt onvoldoende onderkend dat de zorg voor de totale informatievoorziening binnen een organisatie breder is dan alleen de zorg voor IHH. In dergelijke situaties kan zich een aantal risico's voordoen.

Te veel aandacht naar één aspect

Door toenemende politieke en maatschappelijke druk kan binnen de organisatie grote aandacht voor archivering en (actieve) openbaarmaking ontstaan. Bij de Rijksoverheid is dit momenteel het geval. Met een sterke impuls vanuit de door de regering aangestelde Regeringscommissaris Informatiehuishouding zijn programma's opgestart om de informatiehuishouding van de Nederlandse overheid te verbeteren. Dat is natuurlijk uitermate nuttig en noodzakelijk; dergelijke programma's blijven hopelijk resultaten opleveren. Er bestaat echter ook een risico: deze aandacht kan de aandacht voor de rest van de informatievoorziening volledig overschaduwden. Het kan gebeuren dat alle aandacht en energie gaan naar IHH, waardoor de sturing op de totale informatievoorziening tijdelijk stil komt te liggen.

Onvoldoende samenwerking

Om te komen tot een adequaat functionerende informatievoorziening binnen de organisatie zullen alle betrokken professionals en specialismen moeten samenwerken. Daarvoor is het nodig om elkaars expertise optimaal te benutten door goed met elkaar af te stemmen. Vanuit BIM dient inzicht te bestaan over hoe informatiestromen door de processen van de organisatie lopen, en waar informatie of data worden gebruikt en opgeslagen. De IHH-specialisten stellen voor specifieke informatie(dragers) de procedures en richtlijnen op, zodat de informatie goed vindbaar en beschikbaar is voor de personen die haar nodig kunnen hebben, en zodat ze toegankelijk blijft gedurende de bewaarperiode en na afloop wordt vernietigd. De IHH-specialisten geven daarmee invulling aan een

specifiek deel van de totale regievoering op de informatievoorziening binnen de organisatie. Helaas blijkt het in de praktijk regelmatig voor te komen dat BIM en IHH onvoldoende van elkaar weten (of snappen!) waar ze mee bezig zijn. Daardoor ontstaat voor alle partijen een gemiste kans. Men weet over en weer niet wat de ander te bieden heeft, of men weet zelfs niet eens van het bestaan van de ander af.

Eenzijdige benadering actuele onderwerpen

Onvoldoende samenwerking in combinatie met een mogelijk eenzijdige focus kan ook het risico opleveren dat actuele onderwerpen in een organisatie eenzijdig worden benaderd. Bij de implementatie van nieuwe wetgeving bijvoorbeeld kan het gebeuren dat de focus uitsluitend komt te liggen op de manier waarop transparantie van de uitvoering van de wet naar de maatschappij kan worden geborgd. Dat is natuurlijk een belangrijk en relevant aspect, maar evenzo belangrijk is het om te kijken op welke wijze de implementatie van de nieuwe wetgeving binnen de huidige informatievoorziening past. Is het wellicht nodig om nieuwe informatiesystemen of registraties te definiëren? Als men te laat dergelijke consequenties in beeld krijgt, kan dat vervelende gevolgen hebben voor de slagkracht van de uitvoering van de nieuwe wetgeving. In tweede instantie kan later, na de implementatie van nieuwe informatiesystemen, blijken dat er onvoldoende is nagedacht over de maatregelen die nodig zijn om openbaarmaking en andere transparantie te realiseren.

Expertise informatieprofessionals onduidelijk

Een ander risico ligt in het feit dat management en bestuurders binnen een organisatie onvoldoende duidelijk voor ogen hebben wat zij van de betrokken collega's op het gebied van BIM en IHH kunnen verwachten. Het komt regelmatig voor dat iedereen in deze verschillende vakgebieden wordt aangeduid als informatieprofessional en op een generieke wijze wordt aangesproken. Dit kan leiden tot ergernis en

'Het kan gebeuren dat alle aandacht gaat naar IHH, waardoor de sturing op de totale informatievoorziening tijdelijk stil komt te liggen'

frustratie bij de betrokken informatieprofessionals, omdat zij zich gedwongen voelen te acteren op gebieden waar hun expertise of interesse niet ligt.

Conclusie

Als het gaat om businessinformatiemanagement en IHH/informatiedienstverlening, dan lijken er, als je kijkt naar de opleidingen en de aandacht binnen de vakgebieden, twee losstaande aandachtsgebieden te bestaan die van elkaar verschillen. Het tegendeel is echter waar: beide zijn nauw met elkaar verbonden, waarbij IHH een onderdeel vormt van BIM.

BIM- en IHH-professionals hebben voor de uitvoering van hun werk veel met elkaar te maken. Het is belangrijk om van elkaars bestaan en expertises te weten en te zorgen dat de verschillende onderwerpen die door BIM en IHH worden afgedekt, allemaal voldoende aan bod komen. Dat kan alleen vanuit een goede samenwerking tussen BIM en IHH worden gerealiseerd. Deze samenwerking biedt de garantie voor een passende prioritering en besturing van IHH-projecten te midden van het grote geheel van alle IV-projecten.

Managers en bestuurders van organisaties hebben een grote verantwoordelijkheid en spelen een belangrijke rol in het faciliteren van de samenwerking tussen BIM- en IHH-professionals. Alleen door goede samenwerking worden de expertises van deze professionals optimaal benut en is er sprake van twee zijden van dezelfde (gouden) medaille. <

'In de praktijk komt het regelmatig voor dat BIM en IHH onvoldoende van elkaar weten (of snappen) waar ze mee bezig zijn'

Grip op Teams met het

In de afgelopen jaren is Microsoft Teams, met onderliggend SharePoint en OneDrive (hierna: Teams), onmisbaar geworden bij de dagelijkse werkzaamheden van veel organisaties. Hoewel Teams een flexibel en gebruiksvriendelijk platform is, laat het beheer ervan bij veel organisaties te wensen over. Er kunnen eenvoudig teams, sites, mappen en documenten worden aangemaakt, wat prettig is voor de gebruiker, maar een nachtmerrie is voor de beheerder. Bij veel organisaties zien we dan ook dat de informatiehuishouding in Teams complete chaos is.

KBenP helpt organisaties regelmatig om grip te krijgen op de informatie binnen Teams. Om deze reden hebben wij het Volwassenheidsmodel ontwikkeld. Dit model biedt in eerste instantie een duidelijk beeld van de huidige stand van zaken binnen je organisatie. Het richt zich op drie thema's: business & communicatie, informatie en technologie. Daarnaast geeft het doorlopen van dit model houvast voor het uitvoeren van nulmetin-

'Bij veel organisaties zien we dat de informatiehuishouding in Teams complete chaos is'

gen en het formuleren van toekomstige doelstellingen.

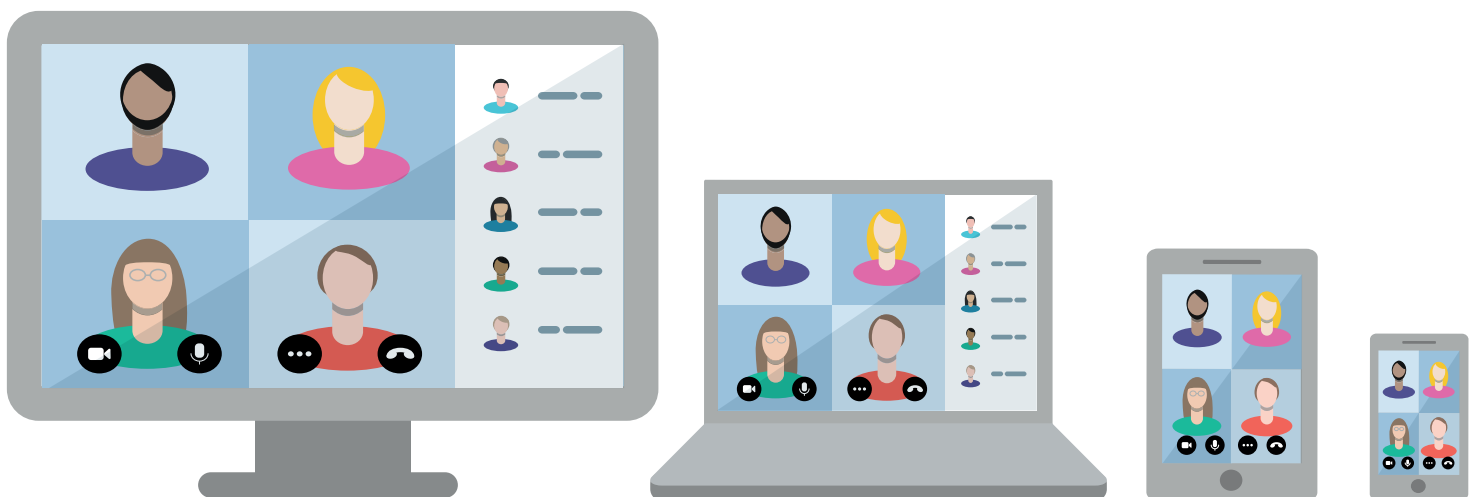
Het Volwassenheidsmodel

KBenP heeft het Volwassenheidsmodel ontworpen om organisaties te helpen bij het evalueren en verbeteren van hun implementatie van Teams. Het model bestaat uit vijf niveaus die elk een stap in de ontwikkeling van de organisatie weerspiegelen: van ongecontroleerd naar geoptimaliseerd. Elk niveau beschrijft de mate van volwassenheid op het

gebied van business & communicatie, informatiebeheer en technologie. Door het niveau van je organisatie te bepalen is de eerste stap gezet om verbeteringen door te voeren en risico's te beperken.

NIVEAU 1: Ongecontroleerd

Op dit niveau ontbreekt een aangegeven verantwoordelijke voor het beheer van Teams. Er is geen vastgesteld beleid, en er zijn geen werkinstructies en afspraken gemaakt. Gebruikersrechten zijn standaard

Volwassenheidsmodel

ingesteld voor iedereen, wat betekent dat alle medewerkers binnen de organisatie zonder enige beperking Teams kunnen aanmaken en beheeren. Er is geen archivering ingesteld, waardoor waardevolle informatie verloren kan gaan. Bovendien is er geen licentiebeheer en wordt Teams standaard ingezet zonder enige aanpassingen of configuraties. Dit leidt tot een ongestructureerde en inefficiënte werkomgeving.

Dit niveau komen we nog heel vaak tegen, dus het is niet gek om te constateren dat jouw organisatie ook op dit niveau zit. Het is vooral zaak hier nu werk van te maken om te voorkomen dat ergens in de toekomst informatie verloren gaat.

NIVEAU 2: Reactief

In dit stadium is een stap gezet met de aanstelling van een verantwoordelijke voor het beheer van Teams. Echter, er zijn nog steeds geen formele beleidsdocumenten of werkinstructies. Op het gebied van informatiebeheer is een beheerdersrol beschikbaar en worden enkele beperkingen doorgevoerd om enige controle te houden, maar echte archivering is nog steeds niet ingericht. Wat betreft technologie wordt Teams beheerd met basislicenties en standaardinrichting, maar met beperkte mogelijkheden voor configuraties. Deze aanpak leidt tot een meer gestructureerde werkomgeving dan het ongecontroleerde niveau, maar het blijft reactief en ad hoc.

In deze fase zijn de eerste stappen gezet. Steeds meer organisaties hebben de eerste negatieve effecten van niveau 1 ervaren en daar maatregelen op genomen. Een goede stap en een goede basis om echt meer grip op de informatiehuishouding te krijgen.

NIVEAU 3: Gestandaardiseerd

Op dit niveau ligt de verantwoordelijkheid voor Teams bij meerdere

'Het is zaak hier nu werk van te maken om te voorkomen dat ergens in de toekomst informatie verloren gaat'

personen. Er zijn beleid en werkinstructies opgesteld en er is een basisgebruikerstraining beschikbaar om de kennis en vaardigheden van gebruikers te verbeteren. Informatiebeheer is verbeterd met meerdere beheerdersrollen en specifieke rollen en rechten die zijn ingesteld op basis van functieprofielen. Er is een basisinrichting beschikbaar, maar archivering ontbreekt nog steeds. Wat technologie betreft wordt het beheer uit-

gevoerd met basislicenties en enkele aanvullende modules, met een eigen inrichting en met specifieke configuraties. Dit leidt tot een meer gestructureerde en efficiënte werkomgeving, met duidelijkheid en consistentie in het gebruik van Teams.

In deze fase is Teams al meer onderdeel van de informatiehuishouding. Hierin is nu duidelijk waar de kansen liggen en is per thema een aanspreekpunt om die kansen te benutten.

NIVEAU 4: Gecontroleerd

Dit niveau kenmerkt zich door een team van opgeleide interne specialisten dat verantwoordelijk is voor het beheer van Teams. Beleid en werkinstructies zijn vastgesteld en worden actief gecommuniceerd binnen de organisatie. Er is een opleidingsplan opgesteld dat onderdeel is van het inwerkproces van nieuwe medewerkers. Informatiebeheer is verder verbeterd. Er zijn verschillende inrichtingsstructuren beschikbaar en er vindt actieve monitoring plaats. Archivering gebeurt handmatig na de afronding van projecten. Op technologisch gebied zijn aanvullende licenties aangeschaft. Er is een eigen inrichting en er zijn specifieke configuraties. Integraties met andere systemen zijn beschikbaar, wat leidt tot een goed gecontroleerde en efficiënte werkomgeving.

Als je organisatie dit niveau heeft bereikt, zijn de grootste risico's beperkt. Wel is er nog ruimte voor verbetering op het gebied van efficiëntie. De grootste winst is nu vooral te boeken binnen de organisatie, zoals met het opleiden van gebruikers.

NIVEAU 5: Geoptimaliseerd

Op dit niveau ligt de verantwoordelijkheid voor Teams bij een team van opgeleide interne specialisten die zich richten op continue verbetering van beleid en werkinstructies. Gebruikersvaardigheden worden voortdurend ontwikkeld via een opleidingsplan dat inspeelt op de veranderende behoeften van de organisatie. Informatiebeheer is optimaal ingericht met meerdere beheerdersrollen en specifieke rechten op basis van functieprofielen. De verschillende inrichtingsstructuren zijn leidend en actieve monitoring richt zich op continue verbetering. Archivering vindt geautomatiseerd plaats met behulp van toegekende labels, wat zorgt voor een efficiënte en veilige opslag van informatie. Wat technologie betreft zijn alle benodigde licenties aangeschaft en aanvullende modules met een geavanceerde configuratie ingericht. Er zijn integraties met zowel interne als externe systemen,

‘Het doorlopen van dit model geeft houvast voor het uitvoeren van nulmetingen en het formuleren van toekomstige doelstellingen’

wat leidt tot een efficiënte en geïntegreerde werkomgeving.

Heb je dit niveau bereikt? Gefeliciteerd! Teams in een lijn hebben gebracht met je informatiehuishouding is geen kleine prestatie. Ga niet stil zitten, want de wereld verandert snel, maar borg dat je dit niveau vasthoudt.

Toepassing van het model

Hoe ga je actief aan de slag met het Volwassenheidsmodel voor Teams? In de basis is dit model niet veel anders dan elk ander volwassenheidsmodel. Het is vooral van belang om de huidige situatie te analyseren, het ambitieniveau te bepalen en vervolgens vast te stellen wat nodig is om dit ambitieniveau te bereiken.

Begin met het analyseren van de huidige situatie binnen elk van de drie thema's van het volwassenheidsmodel: business & communicatie, informatie en technologie. Dit kan per thema verschillen, waarbij de organisatie mogelijk verder ontwikkeld is op het ene thema dan op het andere. Betrek hierbij de verschillende aspecten van de organisatie om een zo compleet mogelijk beeld te vormen.

Dit zorgt voor een duidelijk inzicht in de huidige situatie.

Bepaal vervolgens voor elk van de thema's naar welk volwassenheidsniveau je als organisatie streeft. Het is verleidelijk om direct het hoogste niveau van volwassenheid na te streven. Stel jezelf hierbij wel de vraag of dit haalbaar is vanaf het huidige volwassenheidsniveau in combinatie met de beschikbare resources en andere ambities die de organisatie heeft.

Met een duidelijk beeld van waar je nu staat en waar je heen wilt, kun je de stappen plannen die nodig zijn om het gewenste volwassenheidsniveau te bereiken. Het Volwassenheidsmodel biedt hiervoor concrete handvaten. Door gebruik van het model te maken kan je organisatie de grip op haar digitale werkzaamheden en informatiebeheer verbeteren, wat leidt tot een efficiëntere en beter georganiseerde werkomgeving, zowel binnen als buiten Teams.

Meer informatie?

KBenP Digitale Overheid:
digitaleoverheidlive.nl
kjeld.soppe@kbenp.nl

**KB
ONDERZOEKS-
KRONIEK**

**GESPOT
+
VAN DE KNVI
+
LIFEHACKING**

‘Overheid gebruikt ruim honderd AI-systemen waarvan risico vaak onduidelijk is’

Dat meldt de Algemene Rekenkamer. Van de zeker 120 systemen is in bijna de helft van de gevallen voor zover bekend geen afweging gemaakt van de risico's. AI-systemen zijn niet met de hand geprogrammeerd, maar hebben met behulp van grote hoeveelheden data geleerd taken uit te voeren. Volgens Rekenkamer-collegelid Ewout Irrgang kleven daar risico's aan, zoals privacyschendingen en discriminatie – aldus een bericht op informatieprofessional.nl.

@informatieprofessional

@IPnieuws

[linkedin.com/company/informatieprofessional](https://www.linkedin.com/company/informatieprofessional)

@IPnieuws@mastodon.nl

VAN PLANTENBOEK TOT DIGITAAL ONDERZOEK

Vaak leidt onderzoek tot een boek. En soms leidt een boek juist tot onderzoek. Dit laatste was het geval na de heruitgave van de *Flora Batava* door de KB in 2023. Voor de papieren en digitale facsimile van deze eerste Nederlandse flora werden alle 2.240 platen en circa vijfduizend tekstpagina's gedigitaliseerd. Deze data vormen nu het hart van een nieuw onderzoeksproject.

In de rubriek KB Onderzoekskroniek beschrijven medewerkers van de afdeling Onderzoek van de Koninklijke Bibliotheek hun resultaten, trends en vondsten.

keurig de binnenkomst van nieuwe plantensoorten via spoorlijnen en havens, of trokken naar afgelegen plekken om verdwijnende zeldzaamheden vast te leggen. Zij werden geholpen door tientallen plantenkenners – liefhebbers en professionals, mannen en (later ook) vrouwen – die hun waarnemingen met de redactie deelden. Daardoor is de *Flora Batava* ook een ooggetuigenverslag van de veranderende Nederlandse natuur in de lange negentiende eeuw. Zo staan er dertig soorten in afgebeeld die inmiddels verdwenen zijn uit ons land.

In de lente van 2023 presenteerden de KB en uitgeverij Lannoo een heruitgave van de allereerste geïllustreerde flora van Nederland: de 28-delige *Flora Batava* (1800-1934). In deze massieve facsimile zijn alle 2.240 handgekleurde platen uit de *Flora Batava* weergegeven en opnieuw gedetermineerd. Ook schreef een groep van

meer dan zestig plantenkenners nieuwe verhalen bij honderd iconische planten. Daarmee werd de allereerste geïllustreerde inventaris van wilde planten in Nederland uit de vergetelheid getrokken. Het NOS Journaal en verschillende kranten besteedden aandacht aan het werk. De heruitgave raakte snel uitverkocht en is nu al aan haar derde druk bezig.

biodiversiteit en de relatie tussen mens en natuur in de lange negentiende eeuw. Zo beschrijft de eerste redacteur Jan Kops in deel 1 tot en met 10 uitgebreid het praktische gebruik van achthonderd wildeplantensoorten in de geneeskunde, ambachten en het huishouden. Vaak zijn dit soort toepassingen al lang vergeten. Welke boer weet nog dat vogelwikke een voedzaam veevoer is en bovendien stikstof bindt? Of dat paardenbloem heilzaam is voor kuchende paarden?

Nieuw onderzoek
Het bleef niet onopgemerkt: begin dit jaar ging het onderzoeksproject *Botanical Records Through a Social Lens. Exploring Bias and Perception in Historical Citizen Science* (historical-citizen-botany.github.io/website/) van start aan het Meertens Instituut (KNAW), onder leiding van Folgert Karsdorp, senior onderzoeker orale cultuur, gespecialiseerd in computational humanities en culturele evolutie. Het is een samenwerking met het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO-KNAW), Floron, Universiteit Utrecht en de KB, mogelijk gemaakt door het Onderzoeksfonds KNAW-instituten. In dit project worden de al gescande *Flora Batava* en de bijbehorende me-

Esther van Gelder
Conservator oude drukken bij KB, nationale bibliotheek

Uniek venster
Maar het was de nationale bibliotheek natuurlijk niet om media-aandacht te doen. Met de heruitgave wilden we het actuele belang van de historische *Flora Batava* onder de aandacht brengen: de serie biedt namelijk een uniek venster op de historische

tadata (moderne plantennamen gekoppeld aan platen) volledig doorzoekbaar gemaakt en met digitale methodes verrijkt, en wordt de informatie aan bestaande botanische datasets toegevoegd en geanalyseerd op cultural bias. Waarom worden juist deze planten genoemd en geen andere? Daarbij staat de relatie tussen waarnemers en planten centraal.

Waarde van historische datasets

In de eerste fase zijn alle scans van de KB door de afdeling Digitale Infrastructuur van het KNAW Humanities Cluster gedigitaliseerd. Met Loghi is de tekst automatisch herkend en doorzoekbaar gemaakt. Vervolgens is met behulp van grote taalmodellen de tekst onderverdeeld in betekenisvolle blokken en zijn eveneens waarnemers van planten en bijbehorende locaties geïdentificeerd. Hiermee is een schat aan informatie over historische plantengeografie beschikbaar gekomen voor gestructureerde analyse. Vrijwilligers van Floron (Floristisch Onderzoek Nederland) zullen deze gegevens over plantennamen, plaatsen, jaartallen en historische waarnemers toevoegen aan de Verspreidingsatlas, een online naslagwerk dat natuurwaarnemingen in Nederland in kaart brengt. Postdoctoraal onderzoeker Luiza Teixeira-Costa zal de culturele en sociale achtergrond van de waarnemingen systematisch analyseren, waardoor de cultural bias van deze bron zichtbaar wordt. Dit is een belangrijke stap naar meer begrip over de waarde van historische datasets als de *Flora Batava* voor plantengeografisch onderzoek en onze kennis over historische biodiversiteit. Over twee jaar hopen we hier weer over de resultaten van het project te vertellen.

Deze bijdrage vind je inclusief linkjes en bronnen in het archief op informatieprofessional.nl. <

KLIMMEND NAAR KENNIS

Wat: Tianjin Zhongshuge Bookstore

Waar: Tianjin, in het eeuwenoude cluster van Italiaanse bakstenen gebouwen in de stad

Wie: X+Living ([instagram.com/xlivingart/](https://www.instagram.com/xlivingart/)), Shanghai

Waar de wereld steeds verder digitaliseert en kennis meer dan ooit digitaal wordt opgeslagen en gedeeld, voldoet het aloude papieren boek ook nog steeds als informatiedrager. En de boekwinkel (en bibliotheek) als plek ter inspiratie. In elk geval in China. In de Noord-Chinese miljoenenstad Tianjin is recent een nieuwe boekwinkel geopend – een even megalomaan als indrukwekkend project. Architectenbureau X+Living ontwierp het drie verdiepingen tellende gebouw, gemaakt van baksteen en ijzer. Van de gevel tot de indeling van het interieur, elk detail bevat deze twee materialen. In de boekwinkel werden ongeveer 400.000 op maat gemaakte stenen gebruikt, waarin boekenplanken, zitjes en traptreden zijn geïntegreerd. Hoofdarchitect Li Xiang hanteerde een unieke snijtechniek om gaten in het metselwerk te creëren, waardoor 'het gebouw kan ademen'. De gebogen deuropeningen, golvende lagen en stijgende spiraaltrap moeten 'de verspreiding van kennis en het streven van de mens naar waarheid' weerspiegelen. 'Terwijl bezoekers de treden beklimmen, wordt hun reis door boeken zowel een fysieke als een spirituele klim.' <

Foto's SFAP

VVBAD
Vlaamse Vereniging
voor Bibliotheek,
Archief &
Documentatie

IMLOCO

Information Management Low Countries

Hét congres voor INFORMATIEMANAGERS

Information Revolution in the working space
Hoe overleven we de chaos?

7 februari 2025

SCHRIJF JE IN!

www.vvbad.be

Campus Sint-Amandsberg, Arteveldehogeschool Gent

SPIEKEN 2.0

Leg je oor eens te luister bij de jonge generatie leerlingen in het voortgezet onderwijs. Er is daar veel te leren. Onder meer over technologie in de klas.

Stel, je bent puber en de docent probeert uit te leggen hoe oude en deels achterhaalde economische modellen werken, terwijl je eigenlijk meer wilt weten over beleggen, blockchain en cradle-to-cradle-bedrijfsprocessen. Of je moet alle data van de Spaanse Inquisitie kennen, terwijl je eigenlijk wilt weten hoe China de nieuwe zijderoute implementeert en welke Europese bedrijven al 49 procent Chinees zijn. Of je wilt snappen waarom de overheid investeert in duurzaamheidsprojecten terwijl de impact zo klein is en het geld opraakt. Tja, dat maakt het leven van de jongste generatie er niet makkelijker op.

Stretchen van oogspieren

Gelukkig blijven veel schoolse patronen ook herkenbaar. Zoals de aantrekkingskracht ontdekken van roken, blowen en alcohol drinken, onderzoeken wat relaties zijn en ... spieken! Ik herinner me nog de tijd van het stretchen van oogspieren, van minibriefjes en van woorden in je handpalm. Uiteraard volledig buiten het zicht van alle docenten. Inmiddels weet ik dat een goede docent met overzicht over de klas zonder te kijken al voelt waar spiekpogingen worden gedaan.

Zoekmachines en AI-chatbots

Nieuwe technologie introduceert nieuwe spiekmiddelen. Voorzichtig een oortje onder je (lan-

ge) haar. Een bril of lens met een link naar je eigen database. Of stiekem een tweede tabblad openen in je browser. Mag dat? Kan dat? 'Onze' puber heeft dit natuurlijk getest. Interessant!

Voor een vak waarvan de meeste leerlingen zich afvragen (geen waardeoordeel) wat het nut is, worden alle zeilen bijgezet. Er wordt online hulp gezocht van zoekmachines en AI-chatbots. De mooiste leerervaring is dat het 'kind' zelf het initiatief neemt om de helpdesk van de leverancier van het online leerprogramma te benaderen. Met de vraag: kan de docent zien of er is afgekeken?

Proctoring modus

De vraag moet natuurlijk zijn: heeft de docent door of er is afgekeken door de 'proctoring modus' aan te zetten? Deze instelling in de online leeromgeving is anno 2024 een equivalent van de ouderwetse docent die aanvoelt of leerlingen spieken zonder ze aan te kijken.

'Het "kind" benadert zelf de helpdesk van het online leerprogramma met de vraag: kan de docent zien of er is afgekeken?'

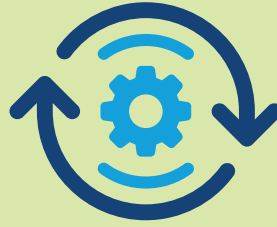
De helpdesk reageert netjes (hulde!). Het antwoord op de vraag luidt, ook in veel andere gevallen: neen. Docenten weten niet altijd hoe ze het spieken moeten afschermen of monitoren. Ze hebben vaak geen idee wat ze allemaal met de moderne leermiddelen kunnen en hoe ze ermee moeten omgaan. Welke didactische vaardigheden staan aan, welke technische vaardigheden zijn bekend, en vooral: hoe worden ze in deze mix ingezet?

Geslaagd

Onze puber heeft in ieder geval veel geleerd. Niet van het vak, maar wel over techniek, de ruimte binnen de toets, ethisch handelen en de impact van kennis (van zichzelf en van belangrijke stakeholders) over de inzet van technologie. En nu maar afwachten of het een '1' wordt, of toch een voldoende. Hoe dan ook is deze leerling geslaagd voor deze toets. Toch?

Wouter Bronsgeest is duovoorzitter van de KNVI. Hij schrijft regelmatig blogs en artikelen en is redacteur van een aantal boeken over het vakgebied. Ook is hij associate lector Data Driven Government aan de Hogeschool Utrecht en eerder gepromoveerd op het onderwerp 'Evalueren van ICT-projecten bij de overheid'.

Deze bijdrage vind je inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl.

TWEAK JE BESTURINGSSYSTEEM

WINAERO TWEAKER

Windows laat je toe heel wat zaken aan te passen, maar vaak zitten die instellingen goed verstopt of moet je zelfs aan de slag met de ingewikkelde registersleutels. De tool Winaero Tweaker brengt tientallen van deze verborgen instellingen samen in een makkelijk toegankelijke interface. De complete lijst van deze zogenaamde tweaks vind je op winaero.com. Het zijn er te veel om hier allemaal te noemen, daarom een subjectieve keuze:

- > Startup Sound: pas het opstartgeluid van Windows aan in een eigen muziekje.
- > Classic Full Context Menus: hiermee krijg je alle beschikbare opties weer te zien als je op de rechtermuisknop klikt; dat menu is in Windows 11 behoorlijk ingekort waardoor je soms e oor 'Meer opties weergeven' moet kiezen.
- > Customize This PC Folders: pas aan wat staat onder 'Deze pc' in Windows Verkenner; daar staan standaardmappen zoals 'Afbeeldingen', 'Documenten' en 'Downloads' en dit is niet zo eenvoudig aan te passen als 'Snelle toegang'.
- > Default Drag-n-Drop Action: stel de standaardactie (kopiëren, knippen of snelkoppeling maken) in die moet worden uitgevoerd

Erger je je wel eens aan een standaardinstelling op je computer? Bijvoorbeeld dat de pop-up van een melding altijd rechtsonder verschijnt of dat je ook internetresultaten krijgt als je zoekt via de taakbalk? Windows tweaken(*) doe je eenvoudig met tools als Winaero Tweaker, Dragwin en TopNotify.

Leen Liefsoens

Redacteur van IP en informatiespecialist bij de mediatheek van Hogeschool Van Hall Larenstein Leeuwarden

wanneer je een bestand of map met de linkermuisknop sleept en neerzet in Windows Verkenner.

> Disable Web Search: sluit resultaten van het internet en de Store-app uit bij het zoeken via 'Start'. Je krijgt dan bij het zoeken alleen lokale resultaten uit bijvoorbeeld documenten of geïnstalleerde apps.

> Disable Telemetry: voorkomt dat Windows allerlei gebruikersactiviteiten verzamelt en naar Microsoft stuurt.

Download Winaero Tweaker via winaerotweaker.com. Het hoofdvenster bevat twee kolommen: links een overzicht van de tweaks en rechts meer informatie over de geselecteerde tweak en de bijhorende instelopties. Als de informatie in de tool zelf niet voldoende is, klik dan op de link 'See in detail how this tweak works' die je naar een gedetailleerde beschrijving van de tweak brengt. Gebruik de optie 'Reset all tweaks' in het menu 'Actions' om één aanpassing of een selectie van of alle aanpassingen die je via Winaero Tweaker hebt ingesteld weer ongedaan te maken en terug te gaan naar de standaardinstellingen van Windows.

EXTRA OPTIES VOOR VENSTERS EN MELDINGEN

Winaero Tweaker is een tool waarmee je vele diverse instellingen kunt aanpassen. Er zijn echter ook tools waarmee je een bepaald type instellingen kunt veranderen. Omdat deze tools zich richten op een specifieke functie binnen je besturingssysteem, kun je die functie soms nog meer aanpassen dan met een algemene tweak-tool als Winaero Tweaker.

Zo krijg je met de tool Dragwin meer controle over de vensters op je Windows-computer. Je kunt er bijvoorbeeld mee aanpassen dat je simpelweg de vensters met je rechtermuisknop kunt verslepen zonder gebruik te hoeven maken van de Alt- of Ctrl-toetsen. Boven-

dien kun je de doorzichtigheid van vensters ermee veranderen of het makkelijker vergroten of verkleinen ervan. Dragwin is open source en te downloaden via github.com/PinchToDebug/DebugWin. Met de simpele tool TopNotify, te downloaden via samsidparty.com/software/topnotify of de Microsoft Store, bepaal je zelf de plek op je scherm waar de pop-ups van meldingen verschijnen.

TWEAK OOK MACOS, IOS EN ANDROID

(*) Tweaken verwijst naar het finetunen of aanpassen van een systeem, programma of apparaat met de bedoeling het te optimaliseren of te verbeteren. Voor het tweaken van het besturingssysteem MacOS is TinkerTool een goede tool om in te zetten, vergelijkbaar met Winaero Tweaker. Apps voor het tweaken van de besturingssystemen iOS en Android richten zich meestal op het aanpassen van specifieke functies, vergelijkbaar met Dragwin en TopNotify. Struin rond op iculture.nl of androidplanet.nl om deze apps te ontdekken.

Deze Lifehacking vind je inclusief linkjes in het archief op informatieprofessional.nl. <

IP

vakblad voor
informatieprofessionals

Hybride IP:
papier
en
online

IP verschijnt jaarlijks vier keer op papier en vijf keer als digitaal magazine.

De papieren IP belandt gewoon in je fysieke brievenbus, de digitale IP krijg je als versleutelde link die we sturen naar het mailadres dat bij ons bekend is. Daarnaast kun je als abonnee alle IP's – papier en digitaal, vanaf jaargang 2011 – als vanouds raadplegen in het **online archief** op informatieprofessional.nl. De losse bijdragen in full-text en de hele nummers als pdf (papieren bladen) en als link (digitale magazines).

Let op: ontvang je IP als onderdeel van je lidmaatschap van de KNVI?

Dan werkt het inloggen anders dan voor directe abonnees.

Kijk daarvoor op de website van IP

www.informatieprofessional.nl

CURSUSAGENDA

GO opleidingen

2025

JAN-FEB-MRT

20/01 BASISOPLEIDING BIBLIOTHEEKMEDEWERKER *NIEUW*

23/01 MAAK HET VINDBAAR

23/01 SCHRIJVEN VAN DOELTREFFENDE
RAPPORTEN, NOTITIES EN ADVIEZEN GAAT DOOR

04/02 OPTIMALISEREN VAN INFORMATIEDIENSTEN GAAT DOOR

04/02 INFORMATIE ZOEKEN MET AI

14/02 INTRODUCTIE SHAREPOINT

14/02 ADVIESVAARDIGHEDEN *NIEUW*

05/03 DATA STEWARD

07/03 STRATEGISCH INZETTEN VAN SOCIAL MEDIA

07/03 TOEGEPASTE DATA SCIENCE EN DATA ANALYTICS

07/03 KWALITEIT VAN INFORMATIE

14/03 DATA VISUALISATIE

17/03 INSTORE COMMUNICATIE IN DE BIBLIOTHEEK

Meer informatie:
goopleidingen.nl/agenda
of 070-3512380

